

Rapport final
davart ils projects da pilot tar il concept grischun da
pedagogia speziala
en las vischnancas da Tavau e da Tusaun

Cuntegn

1.	Il pli impurtant en furma concisa	4
2.	Iniziaziun.....	6
2.1	Incumbensa	6
2.2	Situaziun legala da partenza.....	6
2.3	Situaziun concepziunala da partenza	6
2.4	Situaziun structurala da partenza	7
2.5	Situaziun finanziaria da partenza.....	8
2.6	Retschertga da datas	8
3.	Part principala	9
3.1	Contacts dal departament cun las vischnancas da pilot	9
3.1.1	Tenuta da basa	9
3.1.2	Persunas spezializadas ed instanzas responsablas.....	9
3.1.3	Furmas da contact e resultats dals contacts	10
3.2	Evaluaziun tras la scola auta da pedagogia da Turitg.....	11
3.3	Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun	12
3.4	Retschertga da datas en las vischnancas da pilot	13
3.4.1	Enconuschientschas da la realisaziun concepziunala.....	14
3.4.2	Enconuschientschas da la realisaziun en regard structural	14
3.4.3	Enconuschientschas da la realisaziun en regard pedagogic.....	25
3.4.4	Enconuschientschas da la realisaziun en regard giuridic	26
3.4.5	Enconuschientschas da la realisaziun en regard finanziel.....	27
4.	Conclusiun	31
4.1	Las enconuschientschas las pli impurtantas	31
4.2	Las tschintg cundiziuns da success las pli impurtantas	34
5.	Agiunta	36
5.1	Retschertga da datas dal I-SS	36
5.1.1	Enquista cumpletta dals geniturs	36
5.1.2	Enquista dals geniturs dals uffants da la classa regulara	38
5.1.3	Enquista dals geniturs dals uffants PI.....	40
5.1.4	Retschertga da datas tar las persunas d'instrucziun	42
5.1.5	Retschertga da datas tar las direcziuns da scola	43
5.1.6	Retschertga da datas tar las autoritads da scola.....	44
5.1.7	Datas selecziunadas.....	45

Glista da las scursanidas

DECA	departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient
USS	uffizi per la scola populara ed il sport
I-SS	inspecturat da scola e da scolina
SPS	servetsch psicologic da scola
PUG	psichiatria d'uffants e da giuvenils
SAPZH	scola auta da pedagogia da Turitg
NGF CH	nova concepziun da la gulivaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas tranter la confederaziun ed ils chantuns
PCS	pedagogia curativa da scola
SPPS	sustegn preventiv da la pedagogia speziala
PI P	promoziun integrativa sco prevenziun
PI sA	promoziun integrativa senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun
PI cA	promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun
MPT	mesiras pedagogic-terapeuticas
IPSE	instrucziun da promoziun per scolaras e scolars da lingua estra
SSI	scolaziun speziala integrativa

1. Il pli impurtant en furma concisa

La vischnancas da pilot Tavau e Tusaun han – en enclegientscha cun las instanzas responsablas dal departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient (DECA) – empruvà or ils onns da scola 2008/09 fin 2011/12 las mesiras da la pedagogia speziala tenor la nova orientaziun dal concept per la scola speziala dal mars 2007. En in emprim pass han ellas sviluppà in concept fatg sin mesira per las vischnancas che ha resguardà las directivas concepziunalas dal chantun. Il chantun ha deliberà quests concepts cun ina curvegna. Silsuent han las vischnancas prendì cumià da las furmas tradiziunalas da la promoziun da la pedagogia speziala (classa pitschna, classe pitschna integrada, terapia da legastenia e da discalculia) sco er da las vias usitadas d'inoltrar dumondas e da prender decisiuns. Quellas èn vegnidas remplazzadas tras las novas furmas da promoziun sco la promoziun integrativa sco prevenziun, la promoziun integrativa senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun e la promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun. Tenor las novas furmas da promoziun gidava la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola la persuna d'instrucziun da la scola regulara per regla a concepir l'instrucziun en la stanza da scola. Uschia ha la persuna spezialisada survegnì la pussaivladad d'observar d'ina vart ils uffants durant l'instrucziun, ma da l'autra vart er da registrar difficultads existentas en il senn d'ina diagnostica da promoziun per pudair lavurar londervi cun metodus fitg simplas. Pia ha la persuna spezialisada lavurà en la classe il medem mument vi da la diagnostica da promoziun sco er vi da la promoziun. Per part èn la logopedia e la terapia da psicomotorica vegnidas realisadas en la stanza da scola. Uschenavant sco pussaivel èn er uffants cun impediments vegnids scolads en moda integrativa en las classes regularas.

Ils process da far propostas e da prender decisiuns concernent las mesiras da la pedagogia speziala dal sector simpel èn vegnids fatgs en las vischnancas da pilot independentamain dal chantun en il rom da las structures da decisiun "maisa radunda" e "team spezialisà" ch'èn stadas definidas da las vischnancas e dal chantun.

Il sistem da subvenziunament tradiziunal dal chantun è vegnì remplazzà tras ina pauschala annuala per vischnanca.

Il rapport qua avant maun mussa en la part finala en furma da tesas, tge enconuschientschas che l'uffizi per la scola populara ed il sport ha gudagnà da las experientschas da las vischnancas da pilot. Questas enconuschientschas sa basan sin il rapport d'evaluaziun da la scola auta da pedagogia da Turitg da l'onn 2009, dal rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun dal zercladur 2011 e sin las datas che l'inspecturat da scola e da scolina ha registrà la primavaira 2012 en las vischnancas da pilot.

Per che las mesiras da la pedagogia speziala possian vegnir realisadas cun success tenor il concept per la scola speziala numna il rapport tschintg cundiziuns: Quai èn:

1. Al cumenzament dal success stat il svilup d'in concept ch'è fatg sin mesira per la scola locala e che prescriba la direcziun integrativa da la scola. Quest concept vegn sviluppà da tut las parts participadas. Impurtanta è er la voluntad da sa cunvegner ad ina

chapientscha cuminaivla dal concept e da realisar quel. Il punct da partenza furma il concept grischun da pedagogia speziala dal mars 2007.

2. Ina scola integrativa dependa d'ina moda activa da sclerir e da communitgar ils elements e las noziuns che fan part dal concept. Per ch'il project gartegia èsi central ch'el vegnia preparà ed introduci bain e ch'il process vegnia accumpagnà bain. Il process pretenda ina stretga cooperaziun tranter la direcziun locala da la scola ed ils servetschs chantunals cumpetents.
3. Per realisar l'integraziun èsi fitg impurtant che las attribuziuns da las incumbensas, da la responsabladad e da las cumpetenzas al cussegl da scola, a la direcziun da la scola, a las personas d'instrucziun da classa, a las personas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola ed a las autras personas participadas sajan cleras.
4. Per ina prevenziun, per ina registraziun e per in sustegn cunvegnent da las scolaras e dals scolars en scola surpiglia la persona spezialisada per la pedagogia curativa da scola ina cunresponsabladad per concepir l'instrucziun en la stanza da scola. Ultra da l'instrucziun èsi en spezial sia chaussa da planisar la promoziun da las scolaras e dals scolars che han in basegn spezial da promoziun.
5. Absolutamain necessari èsi la finala ch'ils purtaders da scola mettan a disposiziun a las scolas avunda resursas per ils differents instruments da promoziun.

Sco resursas han las duas vischnancas da pilot duvrà l'ultim onn da scola per 100 scolaras e scolars 110 pertschiants da piazza per la pedagogia curativa da scola en ils secturs da la promoziun integrativa sco prevenziun, da la promoziun integrativa senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun e da la promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun. Tut tenor classa e basegn deva la persona spezialisada per la pedagogia curativa da scola en ina classa minimalmain 4 e maximalmain 9 fin 10 lecziuns. Vitiers vegnan anc las resursas ch'èn necessarias per ils secturs da la logopedia e per la terapia da psicomotorica. En scolina eran quai 4 lecziuns da pedagogia curativa da scola en tuttas duas vischnancas. Sin il stgalim superiur è quest dumber vegnì reduci per part cleramain. Reparti sin las scolaras ed ils scolars pertutgads importava il dumber per scolara u scolar ed onn da scola en media 12,7 lecziuns. Da quellas fan er part las lecziuns da discussiun da las personas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola cun las personas d'instrucziun da classa.

Tut en tut è il project d'integraziun sa cumprovà en las vischnancas da pilot. Las experientschas èn per gronda part positivas. Sco central vegni resguardà che las cundiziuns da success las pli impurtantas vegnian observadas en quest connex.

2. Iniziazion

2.1 Incumbensa

A la sesida dals 15 da november 2011 (protocol nr. 1039) è la regenza sa fatschentada tranter auter cun las mesiras da la pedagogia speziala en il chantun Grischun. Ella ha prendì enconuschientscha dal "Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun resguardond spezialmain las vischnancas da pilot dal Grischun" dal zercladur 2011 ed ha concludì ch'ils projects da pilot da las scolas da las vischnancas da Tavau e da Tusaun valian sco terminads per la fin da l'onn da scola 2011/12. Fin a la fin da quest onn da scola stoppia vegnir fatg in rapport final.

Cun la disposiziun nr. 164 dals 28 da november 2011 ha il USS concretisà l'incumbensa concernent il rapport final. Giosch Gartmann, manader dal sector "scolaziun speziala ed integraziun", ha survegnì l'incumbensa da scriver il rapport final. En quest connex duai el vegnir sustegnì da las suandantas personas:

- Andrea Caviezel, manader da l'inspecturat da scola e da scolina (I-SS) dal USS
- Georges Steffen, manader dal servetsch psicologic da scola (SPS) dal USS
- Patricia Alig, referendaria da la partiziun "finanzas" dal USS

Sco termin per il rapport final è vegnì fixà ils 15 da fanadur 2012.

2.2 Situaziun legala da partenza

Tenor l'art. 21a al. 3 da la lescha chantunala davart la promoziun d'uffants e da giuvenils cun impediments po il DECA permetter per in tschert temp projects da pilot en il rom d'in concept per la scola speziala approvà da la regenza. Sa basond sin questa disposiziun ha il DECA renconuschì cun las disposiziuns dal departament nr. 238 e nr. 239 dals 30 d'avrigl 2008 las vischnancas da scola da Tavau e da Tusaun sco scolas da pilot en il senn dal concept grischun da pedagogia speziala. En connex cun il rapport d'evaluaziun da la scola auta da pedagogia da Turitg (protocol nr. 1240 dals 22 da december 2009) sco er en connex cun la terminaziun dals projects da pilot (protocol nr. 1039 dals 15 da november 2011) è la regenza s'exprimida davart ils projects da pilot. Ils projects da pilot èn vegnids renconuschids per il cumenzament da l'onn da scola 2008/09 fin a la fin da l'onn da scola 2011/12.

2.3 Situaziun concepziunala da partenza

Cun la nova concepziun da la gulivaziun da finanzas e da la repartiziun da las incumbensas tranter la confederaziun ed ils chantuns (NGF CH) è il sector da la scolaziun speziala vegnì transferì cumplainamain en la responsabladad dals chantuns. Tenor l'art. 197 cifra 2 da la costituziun federala (Cst.) han ils chantuns d'elavurar concepts per la scola speziala che ston vegnir approvads dal chantun. Ils concepts ston mussar, co ch'ils chantuns vulan ademplir lur responsabladad.

Cun il conclus nr. 406 dals 27 da mars 2007 ha la regenza approvà il concept grischun da pedagogia speziala (concept per la scola speziala) dal mars 2007 per la fasa 2008 fin 2010 (en il senn da l'art. 197 cifra 2 Cst.). En quai che riguarda las perspectivadas da svilup a partir da l'onn 2011 han ins prendì enconuschientscha dal concept. Cun il conclus nr. 1240 dals 22 da december 2009 ha la regenza prolungà la permissiun dals projects da pilot e dal concept per la scola speziala fin l'onn da scola 2011/12. En in ulteriur conclus nr. 1039 dals 15 da november 2011 ha la regenza fixà ch'ils projects da pilot da las vischnancas da Tavau e da Tusaun valian sco terminads per la fin da l'onn da scola 2011/12. En il senn da la segirezza da planisaziun ha la regenza però concedì a las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun da pudair cuntinuar cun ils projects da pilot tar il concept grischun da pedagogia speziala fin a la fin da l'onn da scola 2013/14 resp. maximalmain fin che la nova lescha da scola entra en vigur. La finala ha la regenza prolungà l'approvaziun dal concept per la scola speziala fin al mument che las mesiras da la pedagogia speziala tenor la nova legislaziun da scola entran en vigur, maximalmain però fin a la fin da l'onn da scola 2013/14.

Cun relaschar il concept per la scola speziala ha il chantun Grischun ademplì sia incumbenza costituziunala concernent in concept per la scola speziala. En la fasa transitorica dals onns 2008 fin 2011 n'ha la realisaziun dal concept midà quasi nagut en il sector da la pedagogia speziala per ils purtaders da scola che n'èn betg stads vischnancas da pilot (vischnancas standard). Las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun, cun las qualas il DECA ha fatg cunvegns, duevan vegnir concepidas en moda uschè integrativa sco pussaivel. Il chantun ha sustegnì la direcziun integrativa da las mesiras simplas cun indemnizaziuns pauschalas. Quellas han pertutgà en spezial ils secturs da las classas pitschnas e da las classas pitschnas integradas, da la logopedia e da la terapia da legastenia, da discalculia e da psicomotorica.

2.4 Situaziun structurala da partenza

Tenor las explicaziuns qua survast vegn fatg ina differenza structurala tranter vischnancas standard e vischnancas da pilot. Per las vischnancas standard ha il USS relaschà – sin dumonda da las instanzas responsablas – sco enfin ussa per tut las mesiras da la scolaziun speziala mintgamai ina disposiziun per ils uffants e giuvenils. Uschia ha l'uffizi deliberà resursas, da las qualas il singul uffant ha pudì profitar al lieu. Uschia devi per las vischnancas standard disposiziuns da l'uffizi per scolaziuns spezialas internas, externas u integrativas, per l'educaziun prescolara pedagogic-curativa, per la terapia da psicomotorica, per la logopedia, per la terapia da legastenia e da discalculia, per l'audiopedagogia e per mesiras a favur d'uffants cun donns da la vesida. Per uffants cun difficultads d'emprender e da cumporment en il senn da restricziuns complexas han ils cussegls da scola cumpetents decidì al lieu e per regla sin dumonda da las collavuraturas e dals collavuratur dal SPS, da trametter quests uffants en classas pitschnas u en classas pitschnas integradas.

En las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun èn vegnids fatgs tests, sche e quant enavant che la concepziun integrativa d'ina scola possia propi vegnir realisada. La finamira è stada

quella da realisar uschè bain sco pussaivel las mesiras da la pedagogia speziala en stanza da scola.

Mesiras da la pedagogia speziala ordaifer la stanza da scola duevan vegnir applitgadas mo là, nua che l'instrucziun en la stanza da scola na pareva betg d'esser pussaivla u betg raschunaivla per motivs pedagogics. Tenor quest model na stattan las resursas da la pedagogia speziala da las persunas d'instrucziun e da las persunas spezialisadas betg a disposiziun mo a l'uffant singul, mabain a l'entira classa regulara, quai vul dir a tut las scolaras e scolars. La midada da paradigma da l'idea d'assicuranza a l'idea da furmaziun è vegnida realisada uschè bain sco pussaivel. En las vischnancas da pilot èn alura er vegnidas introducidas novas noziuns sin basa dal concept per la scola speziala. Da las noziuns da la classa pitschna, da la classa pitschna integrada e da la terapia da legastenia e da discalculia han ins prendì cumià. Las novas noziuns sa cloman: promoziun integrativa, sustegn preventiv da la pedagogia speziala, maisa radunda, team spezialisà e.u.v. Uschia èsi stà pussaivel da rimnar experientschas en las vischnancas da pilot cun la nova direcziun dal concept per la scola speziala. Quellas han mussà, tge ideas dal concept ch'èn raschunaivlas e realisablas e tgeninas che ston vegnir adattadas.

2.5 Situaziun finanziaria da partenza

En la cunvegna nr. 238 dals 30 d'avrigl 2008 ha il DECA fixà cun la vischnanca da Tusaun – sin basa dal concept che quella ha elavurà – ch'il departament sa participeschia a las mesiras da quest project da pilot cun ina contribuziun pauschala annuala da 250 000 francs. Cun questa contribuziun valevan tut las mesiras da la pedagogia speziala en il senn dal SPPS, da la PI, da la logopedia e da la terapia da psicomotorica sco subvenziunadas da vart dal chantun. Cun la vischnanca da scola da Tavau è vegnida fixada ina convenziun cumparegliabla en la cunvegna nr. 239 dals 30 d'avrigl 2008. Sin basa da las experientschas dals onns precedents che la scola da la vischnanca da Tavau ha fatg è la pauschala annuala vegnida fixada a 580 000 francs per onn. Questas pauschalas annualas valevan a partir da l'onn da scola 2008/09 fin a la fin da l'onn 2010. Cun il conclus da la regenza (CR) nr. 1240 dals 22 da december 2009 ha la regenza prolungà la durada dal project fin a la fin da l'onn da scola 2011/12. Tenor il CR nr. 1039 dals 15 da november 2011 valan ils projects da pilot sco terminads cun la fin da l'onn da scola 2011/12. Cun il medem conclus ha la regenza concedì a las vischnancas da pilot – en l'interess da la segirezza da planisaziun – da pudair cuntinuar cun ils projects da pilot fin a la fin da l'onn da scola 2013/14 resp. maximalmain fin che la nova lescha da scola entra en vigur. Il chantun paja en quest connex las pauschalas annualas ch'èn vegnidas fixadas enfin ussa.

2.6 Retschertga da datas

En il rom dal ciclus d'evaluaziun per las scolas dal Grischun ha l'inspecturat da scola e da scolina fatg il mars 2012 mintgamai in'evaluaziun en las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun. En il rom da la procedura chantunala d'evaluaziun ha el mess il focus sin ils suandants temas centrals: incumbensa da furmaziun e d'educaziun, cultura e clima da scola, instruir /

emprender, organisaziun da la scola e manaschament da qualitad entaifer la scola. Ultra da quai è el sa concentrà sin las suandantas dumondas-clav ch'èn vegnidas formuladas dal USS ensemen cun ils purtaders da scola da Tavau e da Tusaun:

1. Tge consequenzas ha la PI sin ils basegns da scola dals uffants d'ina classa?
2. Tge effect ha la PI (incl. SSI) per la scola (collavuraziun, furmas d'instrucziun, planisaziun da promoziun)?
3. Tge cundiziuns generalas / instruments sa cumprovan en nossa scola per realisar cun success las mesiras da la pedagogia speziala (structuras da decisiun sco maisa radunda, team spezialisà / resursas, furmaziun supplementara, planisaziun da promoziun)?
4. Tge pussaivladads e cunfins sa mussan en las furmas da scolaziun integrativas en il contact ed en la relaziun cun scolaras e scolars che han in cumportament extraordinari?

3. Part principala

3.1 Contacts dal departament cun las vischnancas da pilot

3.1.1 Tenuta da basa

En ils contacts cun las vischnancas da pilot aveva il DECA inclusiv il USS dal cumenzament quità ch'ils purtaders da las scolas da pilot realiseschian il concept da pilot elavurà dad els ed approvà dal DECA per gronda part en atgna responsabladad. Las scolas avevan l'incumbensa da realisar e da rimnar experientschas cun quels concepts, che avevan ina integraziun uschè buna sco pussaivel sco basa. Sin basa da las experientschas vuleva il chantun da sia vart rimnar enconuschientschas per la concepziun futura da las mesiras da la pedagogia speziala per chattar ina resposta sin las dumondas tge mesiras da la pedagogia speziala realisadas che pon vegnir taxadas sco adattadas e sco applitgabras e tgeninas sco problematicas e betg raschunaivlas. Pervia da sia assistenza discreta dals purtaders da scola, è il chantun entrà mo sporadicamain en contact cun tals. Ils contacts servivan

- d'emprender ad enconuscher las experientschas en la scola pertutgada sezza e da gudagnar enconuschientschas da talas,
- da discutir divergenzas envers ils concepts da pilot e da chattar soluziuns en quest connex e
- d'accordar las enconuschientschas da las collavuraturas e dals collavuratur dal USS en lur rapports cun talas da las personas responsablas per il projects da las scolas respectivas.

Las vischnancas da pilot avevan da lur vart natiralmain da tut temp la pussaivladad d'entrar en contact cun la represchentanza responsabla dal chantun per sclerir dumondas.

3.1.2 Personas spezialisadas ed instanzas responsablas

En ina brev dal DECA dals 14 da december 2007 a las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun è Giosch Gartmann, manader dal sector "scolaziun speziala ed integraziun" tar il USS vegnì numnà sco manader dal project e sco persuna da contact dal DECA resp. dal USS per

dumondas avertas. En las disposiziuns dal departament nr. 238 e 239 dals 30 d'avrigl 2008 è l'accumpagnament professional dal project vegnì surdà a las instanzas cumpetentas dal USS. Per realisar il concept da las vischnancas da Tavau e da Tusaun en regard giuridic, structural e professional stevan a disposiziun a las scolas – tenor las disposiziuns – en spezial ils posts regionalis dal I-SS sco er dal SPS.

En la disposiziun dal departament (DD) nr. 594 dals 12 da december 2008 ha il DECA incumbensà la scola auta da pedagogia da Turitg cun l'evaluaziun dals projects da pilot da las vischnancas da Tavau e da Tusaun. L'evaluaziun è vegnida fatga a temp ed il rapport correspondent è er vegnì surdà a temp. Cun il conclus nr.1240 dals 22 da december 2009 ha la regenza prendì enconuschientscha dal rapport d'evaluaziun dals projects da pilot en il sector da la pedagogia speziala en il chantun Grischun da l'october 2009. Il medem mument ha ella incumbensà il USS da far in rapport d'evaluaziun davart las experientschas fatgas en las vischnancas da pilot, resguardond la situaziun en Svizra e tar ils ulteriurs purtaders da scola dal Grischun, fin a la fin da zercladur 2011. En quest connex ha ella concedì al USS da consultar in post spezialisà extern en cas da basegn per elavurar la basa.

Cun la decisiun dals 5 d'october 2010 ha il USS surdà a prof. dr. Peter Lienhard da la scola auta interchantunala da pedagogia curativa Turitg la direcziun per il rapport incumbensà da la regenza.

3.1.3 Furmas da contact e resultats dals contacts

Ils contacts tranter las personas incumbensadas dal chantun e da las vischnancas da pilot èn vegnids tgirads da vart dal chantun en stretga collavuraziun tranter prof. dr. Peter Lienhard, Giosch Gartmann, Andrea Caviezel e Georges Steffen. En las scolas han er già lieu stretgs contacts tranter las represchentanzas da las vischnancas da pilot ed ils posts regionalis dal I-SS e dal SPS. Las vischnancas da pilot èn per gronda part vegnidas represchentadas da las direcziuns da scola Ursi Hämmerle (Tusaun) e Martin Flütsch (Tavau) sco er da la presidenta dal cussegl da scola Elisabeth Schnellmann (Tusaun) e dal president dal cussegl da scola Robert Ambühl (Tavau). Da vart da la vischnanca da Tavau è er Peter Caflisch sco persona da contact pedagogica sa participà a differentas scuntradas da barat. Las scuntradas han già lieu a Tavau u a Tusaun, en differentas constellaziuns però er a Cuira. Tant a Tusaun sco er a Tavaun han personas responsablas dal chantun er fatg visitas da scola. Quellas èn vegnidas cumplettadas da discussiuns tranter la represchentanza dal chantun e la magistraglia. Ils cuntegns èn vegnids protocollads mintgamai. Per il rapport ch'è vegnì redigì en il fratemp (cf. chapitel 3.1.2) èn quests protocols stads ina buna basa da partenza. Il rapport dal zercladur 2011 porta il titel: Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun – svilup da la pedagogia speziala resguardond spezialmain las vischnancas da pilot dal Grischun.

Las explicaziuns dal rapport final qua avant maun s'orienteschan per part vi da questas lavurs da basa. En ils resultats concrets dals contacts tranter las personas incumbensadas

dal chantun e da las vischnancas da pilot vegnì entrà en ils chapitels che suondan, uschenavant che quai è relevant per il rapport final.

3.2 Evaluaziun tras la scola auta da pedagogia da Turitg

Ils projects da pilot en connex cun il concept per la scola speziala han cumenzà a Tavau ed a Tusaun l'onn da scola 2008/09. Da la primavaira 2009 fin a la fin d'october 2009 èn els vegnids evaluads da la scola auta da pedagogia da Turitg sin basa da las decisiuns da la regenza e dal DECA. La regenza ha prendì enconuschientscha dal rapport correspondent da l'october 2009 en ses conclus nr. 1240 dals 22 da december 2009.

Il team d'evaluaziun ha rimnà las datas cun enquistas a bucca ed en scrit. Tut en tut en vegnidas interrogadas 389 personas en tuttas duas vischnancas (geniturs, personas d'instrucziun e personas spezializadas). L'enquista vala sco represchentativa. Il rapport cuntegna enconuschientschas e recumandaziuns ch'èn er vegnidas menziunadas en il rapport davart la pedagogia speziala en il Grischun dal zercladur 2011. En la lavur qua avant maun vegni perquai desisti da repeter tut questas enconuschientschas e recumandaziuns. Qua sutvart sajan repetidas mo las enconuschientschas e las recumandaziuns las pli impurtantas:

Facits impurtants:

- Ina lavur da team che funcziuna bain è in dals facturs da success ils pli impurtants per ina scola integrativa. Il svilup dal team e furnaziuns supplementaras davart tscherts temas sco er uras da discussiun fixadas e liantas èn instruments necessaris ed utils.
- L'integraziun en scola n'è betg mo ina dumonda da la tenuta, mabain ha er da far bler cun in'evidenza da l'organisaziun sco er da las rollas e dals andaments. La direcziun da la scola ha – perquai ch'ella è la finala responsabla per la repartiziun da las resursas da la pedagogia speziala entaifer la scola – ina rolla centrala.
- L'attribuziun a las mesiras è – sin basa dal concept – sclerida (discurs davart la situaziun actuala decisiun da la direcziun da la scola e dal team spezialisà realisaziun controlla da las finamiras) e sa differenziescha uschia fermamain dals andaments vertents.
- Las cundiziuns generalas (resursas da personal, grondezza da las classas, localitads) vegnan giuditgadas sco suffizientas. Numerusas personas interrogadas han rendì attent che reducziuns eventualas da las resursas possian restrenscher considerablamain u schizunt impedir il funcziunament da la scola integrativa.
- Sco fitg impurtant vegni resguardà che la furma da scolaziun integrativa vegnia planisada cun quità e realisada pass per pass entaifer la vischnanca. L'evaluaziun ha mussà ch'ina infurmaziun e comunicaziun transparenta, ina direcziun dal project providida cun cumpetenzas ed in urari ch'è adattà a las relaziuns localas èn facturs necessaris.

Recumandaziuns impurtantas

1. Plaun chantunal:

- Per sustegnair las vischnancas duess il chantun elavurar directivas ed agids concepziunals.
- L'installaziun da direcziuns da scola duai vegnir accelerada en il Grischun, perquai che structuradas directivas èn ina premissa stringenta per ch'ina scola integrativa funcziuneschia bain.

2. Plaun da l'entretschament regional:

- La planisaziun da la scolaziun speziala integrativa duai vegnir cuntinuada cun quità en ina coordinaziun regionala.
- Per prevegnir ad ina isolaziun ed ad ina perdita dal know-how da las personas spezializadas terapeuticas da la pedagogia speziala duain vegnir examinadas furmas da barat organisadas regionalmain.

3. Plaun communal:

- L'implementaziun d'ina direcziun da la scola duai vegnir persequitada cun prioritad.
- Las rollas tranter las autoritads e la direcziun da la scola duain vegnir scleridas en moda activa.

4. Plaun da l'unitad da la scola e dal team:

- La midada ad ina scola cun ina direcziun duai vegnir accelerada.
- Davart l'introducziun da furmas da scolaziun integrativas duai vegnir communitgà en moda averta.

L'impressiun formulada en general è quella che l'evaluaziun saja vegnida fatga memia baud (suenter circa in mez onn) ed haja resguardà ina fasa dal project memia curta (emprim onn dal project). Per pudair gudagnar enconuschientschas persvadentas per la scola futura en il Grischun èsi perquai stà impurtant che l'uffizi ha pudì observar l'aqndament dal project da pilot er durant ils onns 2009/10 fin 2011/12.

3.3 Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun

Il "Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun – svilup da la pedagogia speziala resguardond spezialmain las vischnancas da pilot dal Grischun" è il resultat da l'incumbensa da la regenza tenor il conclus nr. 1240 dals 22 da december 2009.

L'incumbensa era quella da rediger in rapport d'evaluaziun davart las experientschas fatgas en las vischnancas da pilot resguardond la situaziun en Svizra e tar ils ulteriurs purtaders da scola dal Grischun. La regenza ha prendì enconuschientscha dal rapport menziunà en ses conclus nr. 1039 dals 15 da november 2011.

Il rapport cuntogna ina resumaziun da las trais lavurs da basa menziunadas qua sutvart ch'èn vegnidas redigidas en la fasa dals projects da pilot per incumbensa dal USS:

- rapport "Evaluaziun dals projects da pilot en il sector da la pedagogia speziala en il chantun Grischun" da l'october 2009;
- rapport "Scleriment dals motivs dal svilup dals custs en ils fatgs da la scola speziala dal chantun Grischun" dals 27 d'avrigl 2010;
- rapport "Mesiras betg rinforzadas e rinforzadas en il sector simpel ed en il sector pretensius da la pedagogia speziala en set chantuns da la Svizra da l'ost ed en il principadi da Liechtenstein" dal fanadur 2010.

En il "Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun" vegn preschentà ultra da quai il svilup da la pedagogia speziala en il Grischun ed en auters chantuns. Ina impurtanza speziala han en quest connex las experientschas che las vischnancas da pilot dal Grischun han fatg cun las novas furmas da promoziun "promoziun integrativa" e cun las novas estructuras da decisiun "maisa radunda" e team spezialisà".

Sut la responsabladad da la direcziun da la scola èn quellas cumpetentas per la repartiziun da las resursas. La finala tira il rapport consequenzas da las experientschas e fa propostas concretas per l'ulteriur svilup en il Grischun. Quellas pertutgan en spezial:

- la promoziun integrativa sco prevenziun,
- la promoziun integrativa senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun e
- la promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun.

Las propostas pertutgan er las suandantas mesiras:

- mesiras pedagogic-terapeuticas (logopedia e terapia da psicomotorica)
- mesiras pretensiusas
- mesiras per scolaras e scolars che han in cumportament extraordinari sco er
- la promoziun dals duns e promoziun d'uffants talentads.

Il rapport final qua avant maun sa basa d'ina vart sin las enconuschientschas da la retschertga da datas dal I-SS (cf. chapitel 3.4), da l'autra vart però er sin ils resultats e sin las enconuschientschas dal rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun dal zercladur 2011.

3.4 Retschertga da datas en las vischnancas da pilot

Las dumondas-clav ch'il USS – en collavuraziun cun las vischnancas da pilot – ha prendì sco basa per la retschertga da datas en las vischnancas da pilot sa chattan en il chapitel 2.6 dal rapport qua avant maun.

Ils resultats che las dumondas-clav han furnì en l'enquista da las personas d'instrucziun e da las personas spezialisadas, dals cussegls da scola, da las direcziuns da scola e dals

geniturs sa chattan – cumpiladas per tuttas duas vischnancas da pilot – en l'aggiunta dal rapport final qua avant maun.

En quai che concerna la preschentaziun dals resultats stoi vegnir resguardà ch'il USS ha registrà datas en il decurs da l'entira fasa da project 2008 fin 2012. Per la fasa da cumenzament dal project da pilot èn las datas gia cuntegnidas en il "Rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun". Uschenavant ch'ellas èn relevantas per il rapport final, vegnan ellas repetidas en il rapport qua avant maun. Per part èn sa mussadas enconuschientschas però pir cun la retschertga finala da datas en il senn dal chapitel 2.6 dal rapport qua avant maun. Cun preschentar las datas vegn il termin da las enconuschientschas mussà en il rapport final qua avant maun.

A las personas ed a las instanzas da las vischnancas da pilot che han respundì questas dumondas saja engrazià cordialmain a quest lieu per la lavur ch'ellas han prestà.

3.4.1 Enconuschientschas da la realisaziun concepziunala

Las vischnancas da pilot èn sa dadas l'incumbensa da realisar en lur scolas ils concepts che han ina integraziun uschè buna sco pussaivel sco basa e da rimnar experientschas cun quests concepts. Il chantun da sia vart ha già l'intenziun da profitar da las experientschas da questas scolas per la concepziun futura da las mesiras da la pedagogia speziala en il chantun Grischun.

La dumonda era, tgeninas da las mesiras da la pedagogia speziala dal concept per la scola speziala ch'èn vegnidas realisadas ed examinadas pon vegnir taxadas sco adattadas e sco applitgabras e tgeninas che ston vegnir tituladas sco problematicas e pauc raschunavlas. En quest lieu poi vegnir constatà en general che las propostas dal concept grischun da pedagogia speziala èn per gronda part realisabras. Quai han mussà las experientschas ch'èn vegnidas fatgas en las vischnancas da pilot. Concernent las mesiras structuralas concretas èn vegnidas fatgas differentas experientschas areguard la direcziun integrativa. Quellas vegnan preschentadas en il chapitel 3.4.2 da quest rapport.

Per la realisaziun dal concept grischun da pedagogia speziala en ils purtaders da scola stoi vegnir punctuà che las vischnancas da pilot eran s'accordadas ordavant cun il USS ad ina chapientscha cuminaivla dal concept. Posteriuramain èsi sa mussà ch'igl è stà eminentamain impurtant ch'il concept per la scola speziala è vegnì concretisà dals purtaders da scola sez, e quai avant sia realisaziun. Cun elavurar in concept hai pudì vegnir garantì che las autoritads ch'èn stadas participadas als projects sco er las personas d'instrucziun e las personas spezialisadas pertutgadas avevan la medema chapientscha en quai che concerneva la realisaziun dal concept.

3.4.2 Enconuschientschas da la realisaziun en regard structural

Il rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun dal zercladur 2011 mussa tge experientschas che las vischnancas da pilot han fatg cun las differentas furmas da promozion e cun las estructuras da decisiun dal concept grischun da pedagogia speziala ils emprims

3 onns, q.v.d. dals onns 2008 fin 2011. Qua sutvart vegnan preschentadas en moda summarica las enconuschientschas structuralas las pli impurtantas da quest rapport.

Pia vegni mussà tge experientschas che las vischnancas da pilot han fatg ils onns 2008 fin 2012 cun differents secturs e tge facit ch'i po vegnir tratg da talas. Plinavant vegni mussà, sche e quant enavant che la retschertga da datas ch'il I-SS ha fatg la primavaira 2012 ha confermà questas enconuschientschas.

Sustegn preventiv da la pedagogia speziala

Experientschas 2008 fin 2011:

Tenor las experientschas ch'èn vegnidas fatgas en las vischnancas da pilot era la differenza tranter il sustegn preventiv da la pedagogia speziala e la promoziun integrativa memia pauc clera en il mintgadi da scola. Plinavant è il SPPS vegnì interpretà e realisà en in'otra moda tut tenor la chasa da scola. En singuls cas è il SPPS vegnì resguardà sco strusch realisabel en la moda e maniera prescritta. In connex pli ferm cun la PI vegn giavischè.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

Da las experientschas resulta ch'il SPPS duai vegnir collià pli fitg cun la PI. Divergiend dal concept per la scola speziala duai perquai vegnir prendì distanza da la noziun dal SPPS. Ella duai vegnir remplazzada da nov tras la noziun da la PI sco prevenziun. Il concept però, tenor il qual mintga classa duai disponer da var 3 lecziuns PI P per emna en il senn da resursas da la pedagogia speziala è sa cumprovà. El duai vegnir mantegnì. Questas resursas duain pudair vegnir impundidas da la persuna d'instrucziun da classa e da la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola en moda flexibla en la classa, q.v.d. confirm als basegns.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

La retschertga da datas dal I-SS n'ha purtà naginas novas enconuschientschas davart quest tema.

Promoziun integrativa

Experientschas 2008 fin 2011:

Tenor il concept per la scola speziala remplazza la noziun da la promoziun integrativa las furmas da promoziun da las classas pitschnas inclusiv las classas pitschnas integradas sco er la terapia da legastenia e da discalculia. Las vischnancas da pilot han rapportà pliras giadas che singulas scolaras e singuls scolaras cun flavlezzas parzialas da la prestaziun (legastenia e/u discalculia) na possian betg vegnir promovids optimalmain en il rom da la PI. Quests uffants na possian betg profitar dal sistem nov. Ina promoziun da quests uffants per in tschert temp en ina gruppa vegn giuditgada sco meglra che la PI che vegn fatga exclusivamain en la classa.

En las vischnancas da pilot è – per motivs da la cunfinaziun – il sector da la terapia da legastenia e da discalculia vegnì circumscriit cun PI, quel da la classa pitschna e da la classa pitschna integrada cun PI+. Il profil da PI e da PI+ è stà cler per las personas pertutgadas. Sco fitg pretensiusa è vegnida giuditgada la PI sin il stgalim superiur.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

En l'interess dals uffants che han ina flaivlezza, vul dir difficultads da leger, da scriver correctamain e da far quints, duai la PI survegnir ina piazza fixa tranter las mesiras da la pedagogia speziala per questa grupp en mira. Uschia duai vegnir garantì che questa grupp en mira vegn tar il ses. La promoziun correspudenta duai perquai er survegnir ina clera designaziun. Perquai ch'i n'è betg previs da divergiar dal plan d'instrucziun per questa grupp en mira, po e duai questa furma da promoziun vegnir numnada PI senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun. Per il stgalim primar poi vegnir fatg quint cun en media duas lecziuns per emna en quest sector. Sin ils auters stgalims po questa incumbensa – uschenavant ch'ella è avant maun – vegnir ademplida en il rom da las structures da la pedagogia speziala.

En cas d'uffants che vegnan promovids actualmain en il rom da classas pitschnas u da classas pitschnas integradas (uffants cun restricziuns da l'emprender u cun in cumportament extraordinari) vegnan adattadas las finamiras da l'instrucziun (adattaziun da las finamira da l'instrucziun). Perquai duai questa furma da promoziun vegnir numnada PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun. Cun ina clera cunfinaziun da la PI sA envers la PI cA duai vegnir garantì che tuttas duas gruppas vegnan tar il lur. En cas da la PI cA vegni fatg quint cun fin a 3 lecziuns per emna e classa sin il stgalim primar e cun fin a 5 lecziuns per emna e classa sin il stgalim superiur.

Sco resumaziun duai la PI vegnir purschida en il futur en las suandantas trais furmas da promoziun:

- PI sco prevenziun
- PI senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun
- PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun

La survista qua sutvastur mussa tge furma da promoziun che duai vegnir applitgada per tge difficultads e tge connex ch'i dat tranter las designaziuns vertentas e las designaziuns novas.

Focus	Designaziun	Scursanida	Designaziun vertenta
prevenziun da difficultads d'emprender e da difficultads dal cumportament cun in sustegn svelto e direct	promoziun integrativa sco prevenziun	PI P	
promoziun en cas da flaivlezzas parzialas da la prestaziun (en spezial difficultads da leger, da scriver)	promoziun integrativa senza adattaziun da las	PI sA	PI terapia da

correctamain e da far quint), en cas da duns speziels u en cas da difficultads dal cumportament	finamiras da l'instrucziun		<i>legastenia / da discalculia</i>
promoziun en cas da difficultads cumplexas cun la prestaziun e/u singularitads gravantas dal cumportament, tar las qualas igl è necessari d'adattar las finamiras da l'instrucziun	promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun	PI cA	<i>PI+</i> <i>CPI</i> <i>CP</i>

PI sin il stgalim superiur

La realisaziun da la PI è ina sfida organisatorica speziala per las scolas dal stgalim superiur. En il decurs da la fasa da pilot 2008 fin 2011 è perquai vegnì adattà il concept da la promoziun integrativa sin quest stgalim. Per quest stgalim èn s'establidas e sa cumprovadas en il fratemp las suandantas regulaziuns:

- La promoziun da scolaras e da scolars cun basegns da la pedagogia speziala vegn fatga en moda integrativa sin il stgalim superiur. Quai vul dir che tut las scolaras ed ils scolars vegnan attribuids ad ina classa da tschep. La promoziun da la pedagogia speziala vegn fatga en il rom da la classa da tschep.
- Concretamain vul quai dir che almain 3 lecziuns per emna da la PI vegnan dadas en l'instrucziun da la classa. Questas 3 lecziuns vegnan realisadas en ils roms da nivel matematica (incl. geometria), tudestg ed englais. Almain 1 da questas 3 lecziuns per emna da la PI vegn dada en l'instrucziun da la persuna d'instrucziun da classa.
- La PI en la classa vegn fixada da las personas d'instrucziun da classa, da nivel sco er da pedagogia curativa (unidad pedagogica) e cumprovada en l'urari da la classa da tschep respectiva. Questas lecziuns vegnan planisadas e dadas cuminaivlamain da la persuna d'instrucziun da classa e da la persuna d'instrucziun da pedagogia curativa.
- Las ulteriuras lecziuns da PI che la direcziun da la scola concedida ad ina classa pon vegnir dadas tut tenor la situaziun (classa, localitads e.u.v.) en la classa u en in local da gruppa.
- La promoziun da scolaras e da scolars cun in'adattaziun da las finamiras da l'instrucziun po er vegnir realisada sur las classes or en gruppas pitschnas eterogenas (scolaras e scolars da duas classas da tschep e/u dus roms).
- Las personas d'instrucziun pertutgadas fixeschan cuminaivlamain, quantas da las ulteriuras lecziuns che vegnan dadas entaifer resp. ordaifer la stanza da scola da la classa.
- Per las scolaras ed ils scolars da la PI sA e da la PI cA elavura la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola ina planisaziun da promoziun detagliada.
- Per las scolaras ed ils scolars da la PI elavura la persuna d'instrucziun da pedagogia curativa ina survista summarica da las mesiras da promoziun realisadas (schurnal cun chavazzins).

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

Las opiniuns da las personas d'instrucziun concernent l'applicaziun da la PI èn differentas. Las inas valiteschan il dumber da lecziuns da la PI per classa sco adequat, las autras sco main adequat. Il medem vala er per las uras fixas per discutir las cunvegns en connex cun la PI. Er las opiniuns davart las dumondas, sch'igl è pussaivel da cuntanscher cun la PI in effect preventiv en ina classa u sche la PI extenda il repertori d'agir en il rapport cun scolaras e scolars che han in cumportament extraordinari, èn divididas. Concernent uffants che han in cumportament extraordinari vegn tendenzialmain spetgà sustegn supplementar. L'acceptanza da la PI divergescha fitg tut tenor la persuna e tut tenor il stgalim. Tenor la constataziun dal I-SS po la realisaziun da la PI anc vegnir meglierada en ina part da las lecziuns observadas. Concernent la pratica han la direcziun da la scola e las autoritads da scola in maletg tendenzialmain pli positiv che las personas d'instrucziun.

Mesiras pedagogic-terapeuticas

Experientschas 2008 fin 2011:

En las vischnancas da pilot èn vegnids fatgs experiments en il sector da las mesiras pedagogic-terapeuticas (MPT) cun soluziuns da pool definidas cleramain. Ellas èn sa cumprovadas da princip. Per l'assegnaziun è stada responsabla la scola (maisa radunda, direcziun da la scola, team spezialisà). La moda da proceder colliada cun quai è sa cumprovada da princip.

Er las furmas integrativas da las MPT èn sa cumprovadas per gronda part. Però èn las MPT vegnidas realisadas per gronda part en moda individuala u en gruppas pitschnas. En cas singuls è la cumpetenza professiunala da las personas terapeuticas spezialisadas er vegnida applitgada pli e pli en moda integrativa en l'instrucziun en la classa. Uschia è per exempel la terapia da psicomotorica vegnida applitgada en l'instrucziun da sport, u la logopedia sco promoziun linguistica preventiva è vegnida duvrada en la scolina e sin il stgalim bass.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

En l'interess dals uffants pertutgads èsi inditgà e gist da porscher las MPT sco promoziun individuala (p.ex. per grevs balbegiaders). Igl è sa mussà ch'i n'è betg stringent da lavurar exclusivamain cun ina promoziun individuala p.ex. en il sector da la logopedia. Per motivs da resursa ed en l'interess da la prevenziun èsi schizunt recumandabel da concepir questa promoziun en gruppas pitschnas (p.ex. levs sigmatissems u disgrammatissems). Ella po vegnir realisada en la stanza da scola da la classa sco er ordaifer la stanza da scola da la classa, e quai tant tar la terapia da psicomotorica sco er tar la logopedia.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

La retschertga da datas dal I-SS n'ha purtà naginas novas enconuschientschas davart quest tema.

Instrucziun da promoziun per scolaras e scolars da lingua estra

Experientschas 2008 fin 2011:

En il sector da l'instrucziun da promoziun per scolaras e scolars da lingua estra èn las vischnancas da pilot s'orientadas vi da las "Directivas per promover uffants da lingua estra en il chantun Grischun" dal december 2001 che valan anc adina. Quellas prevesan sco opziun ina promoziun intensiva separativa durant la fasa da cumenzament. La promoziun linguistica duai esser spezialmain intensiva en la fasa da cumenzament. Alura vegnan las scolaras ed ils scolars attribuids ad ina classa regulara e sustegnids vinavant per in tschert temp cun ina IPSE complementara. En territoris pauc populads vegn la IPSE purschida sco promoziun individuala.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

Il rapport cun scolaras e scolars da lingua estra vegn giuditgà er en las vischnancas da pilot sco gronda sfida, e quai en spezial, sch'ils uffants pertutgads han supplementarmain difficultads d'emprender. Singuls uffants da lingua estra vegnan attribuids relativamain svelts a la logopedia, a la PI sA u schizunt a la PI cA. En quests cas sto vegnir dada in'attenziun speziala ch'ils motivs dals problems d'emprender ("pervia dal discurren ina lingua estra u pervia d'in basegn da promoziun ch'è relevant dal puntg da vista da la pedagogia speziala?") pon vegnir sclerids. Igl è impurtant da far la differenza tranter problems che derivan da l'esser d'ina lingua estra e d'auters problems d'emprender.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

La retschertga da datas dal I-SS ha cumprovà las experientschas dals onns 2008 fin 2011.

Promoziun dals duns e promoziun d'uffants talentads

Experientschas 2008 fin 2011:

Perquai che la PI P, la PI sA e la PI cA vegnan purschidas per tut la classa, pon er scolaras e scolars spezialmain talentads profitar da questas promoziuns. Per part po il sustegn vegnir dà mo en in rom modest. Per las scolas participadas èsi però ina sfida permanenta da tegnair quint da la pretensiun da la societad e da la politica da furmaziun da promover commensuradamain er ils uffants ed ils giuvenils talentads. Per tschertas scolaras e per tscherts scolars cun talents extraordinaris pon las classas da talent che vegnan installadas en il Grischun esser ina soluziun pussaivla.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

PI P sco er PI sA e PI cA èn en cas da satisfar ad ina part dals basegns da la promoziun da duns e d'uffants talentads. En quels cas, nua che questas furmas da promoziun n'èn nagina soluziun, po vegnir ponderada in'attribuziun ad ina classa da talent.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

Las respostas da las persunas d'instrucziun sco er da las direcziuns da scola laschan concluder che scolaras e scolars ch'èn spezialmain talentads na pon betg adina vegnir promovids en moda commensurada en il rom dal concept d'integraziun. La promoziun dals duns vegn per part a la curta. La discussiun da la dumonda, co che uffants cun talents extraordinaris possian vegnir promovids en moda adeguata, è per ils purtaders da scola perquai ina sfida considerabla.

Scolaziun speziala integrativa

Experientschas 2008 fin 2011:

Scolaziuns spezialas integrativas han gia ina tradiziun pli lunga en il Grischun. Las experientschas ch'èn vegnidas fatgas en il Grischun cun la scolaziun speziala integrativa avant ils projects da pilot, èn sa repetidas er en las vischnancas da pilot. La gronda part da las scolaziuns spezialas integrativas èn vegnidas realisadas cun success e chaschunond plaina cuntentientscha tar las persunas pertutgadas tant en las vischnancas da pilot sco er en las autras vischnancas. Ils andaments e las cumpetenzas èn clers, il sustegn supplementar da la pedagogia curativa è vegnì garantì dals centers da cumpetenzza per la scolaziun speziala reconuschids. En il Grischun n'ha l'integraziun betg mo success en la scolina e sin il stgalim bass. En blers cas vegn ella cuntinuada cun success fin sin il stgalim mesaun u stgalim superiur.

A las analisas regularas da la situaziun che vegnan fatgas per regla mintga mez onn vegni discutà mintgamai, sche la scolaziun speziala integrativa è anc adina la dretga furma. In criteri impurtant è la resposta sin la dumonda, sch'i gartegia da lavurar anc adina vi dal medem tema da basa er cun furmas d'instrucziun differenziantas. Sche quai gartegia dependa d'ina vart da l'uffant sez che duai vegnir integrà, e da l'autra vart però er da las pussaivladads professiunalas dal team da scola.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

Ina scolaziun speziala integrativa fa grondas pretensiuns a la flexibilitad d'ina scola. Mintga scolaziun speziala integrativa sto vegnir ponderada e planisada en moda individuala. La scola sto, sustegnida dals centers da cumpetenzza per la scolaziun speziala, stgaffir ina situaziun da promoziun uschè optimala sco pussaivel. Per part resultan grondas sfidas organisatoricas (p.ex. en classas cumbinadas u en classas pli grondas).

Correspondentamain ston las scolas esser libras d'agir en talas situaziuns per impunder las resursas cun cleras finamiras ed en moda pratigabla.

Ina integrasiun po esser attractiva per las vischnancas, perquai ch'i pon vegnir generadas uschia resursas considerablas. In uffant SSI porta in dumber da lecziuns supplementaras en pedagogia curativa da scola en ina classa. Uschia pon vegnir optimads ils pensums e reducidas las interfatschas, uschia ch'ina persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola lavura per exempel mo pli en duas classas. Quai fa che la ISS è er attractiva per il purtar da scola. Però vali er da resguardar che la SSI na vegnia betg malduvrada sco "maschina per generar resursas" cun far or d'uffants che han eventualmain in basegn d'ina scolaziun speziala uschè savens sco pussaivel scolaras e scolars da scola speziala.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

Tenor la retschertga da datas ch'il I-SS ha fatg vegnan las scolaras ed ils scolaras da la scolaziun speziala integrativa promovids adequatamain en ils eglis da las personas d'instrucziun. Las direcziuns da scola giuditgeschan questa dumonda en moda anc pli positiva che las personas d'instrucziun.

Las resursas da la SSI vegnan resguardadas sco schanza. Il medem mument vegn er realisà e tematisà il privel dal subvenziunament transversal.

Cumportaments extraordinaris

Experientschas 2008 fin 2011:

En cas da scolaras e da scolars cun in cumportament extraordinari vegnan fatgas experientschas fitg differentas cun la supportabladad. Entant che tschertas classas vegnan bain a frida cun uffants resp. cun giuvenils cun in cumportament extraordinari, arrivon autras classas svelt a lur cunfins pervia da talas scolaras e tals scolars, e quai per part gia sin il stgalim da la scolina. Ulteriuras mesiras en la classa cuntanschan savens pauc e nagut tar questas scolaras e quests scolars. Las scolaras ed ils scolars sa demussan adina puspè sco betg supportabels en la classa.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

En mintga scola integrativa sa tschenta la dumonda tge che duai capitar, sch'in singul uffant impedescha ina instrucziun adequata cun ses cumportament. Igl è sa mussà che concepziuns fixadas n'èn betg adattadas per chattar ina soluziun fundamentala en il rapport cun scolaras e scolars cun in cumportament extraordinari. I sto esser pussaivel da sustegnair pli fitg classas engrevgiadas u d'instruir scolaras e scolars che disturban spezialmain en in rom spezial durant in tschert temp. En quest connex dovri – ultra d'in team da personas d'instrucziun e da personas spezialisadas che funcziuna bain – ina direcziun da la scola che maina cun cleras directivas. Impurtants èn er in team spezialisà che funcziunescha bain ed ina

scola che dispona da furmas da promoziun adattadas. Uschia pon las collegas ed ils collegas pertutgads vegnir sustegnids il meglier. L'experientscha mussa ultra da quai che mo la vista da pudair profitar d'ina soluziun da time-out en il cas d'ina catastrofa ha in effect calmant.

Cumportaments extraordinaris da scolaras e da scolars èn ina gronda sfida per las scolas. Gist tar scolaras e tar scolars cun in cumportament extraordinari èsi fitg impurtant ch'ellas ed els vegnian integrads (resp. reintegrads) uschè bain sco pussaivel. Per quest motiv èsi raschunaivel ed inditgà da prender mesiras da plirs stgalims e permeablas en cas da cumportaments extraordinaris.

Mesiras en la classa	<ul style="list-style-type: none"> – intervenziuns da la persuna d'instrucziun da classa – sustegn en la classa en il rom da la PI P
Mesiras complementaras	<ul style="list-style-type: none"> – sustegn en la classa ed ev. en gruppas d'emprender a temp parzial en il rom da la PI sA – examinaziun, cussegliaziun e sustegn tras il SPS – examinaziun, cussegliaziun e terapia tras la PUG – sustegn tras la lavur sociala da scola
Mesiras complementaras cun in'orientaziun individuala a las finamiras d'instrucziun	<ul style="list-style-type: none"> – sustegn en la classa ed ev. en gruppas d'emprender a temp parzial en il rom da la PI cA
adattaziun da l'urari	<ul style="list-style-type: none"> – examinaziun d'ina adattaziun da l'urari tras il I-SS
midada da classa	<ul style="list-style-type: none"> – examinar sch'ina midada da classa entaifer la chasa da scola è raschunaivla – en vischnancas pli grondas: examinar sch'ina midada en in'autra chasa da scola è raschunaivla
soluziun da time-out	<ul style="list-style-type: none"> – frequentaziun d'ina purschida regiunala da time-out per in tschert temp cun consultar il I-SS – frequentaziun d'in time-out cun in engaschament da lavur per in tschert temp cun consultar il I-SS
soluziun cun ina scolaziun speziala	<ul style="list-style-type: none"> – scolaziun en in center da cumpetenzza per cumportaments extraordinaris

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

Numerusas persunas d'instrucziun èn tenor la retschertga da datas dal I-SS da l'avis ch'i saja plitgusch pussaivel da prevegnir cun la PI a cumportaments extraordinaris en ina classa. Da quest avis èn er bleras direcziuns da scola. Tenor la retschertga da datas extenda la PI er il repertori d'agir en il rapport cun cumportaments extraordinaris. Da la retschertga resulta però er che las structurass necessarias per ir enturn cun scolaras e cun scolars cun in cumportament extraordinari na stattan betg adina a disposiziun a las persunas

d'instrucziun en il rom dal concept d'integraziun. Perquai vegni renvià a las pussaivladads da soluziuns da time-out u da la lavur sociala da scola ch'èn previsas en la nova lescha da scola.

Maisa radunda e team spezialisà

Experientschas 2008 fin 2011:

La maisa radunda ed il team spezialisà che lavura sut la responsabladad da la direcziun da la scola furman la basa per ils process da decisiun per reparter las resursas da la pedagogia speziala. La situaziun da las scolaras e dals scolars che han basegns pedagogics spezials vegn discutada regularmain a la maisa radunda en il senn dal concept per la scola speziala e dal document da basa respectiv. Quests discurs adempleschan la funcziun ch'els han survegnì en il concept. La maisa radunda ha en spezial las funcziuns da discutir singularitads tar ils uffants e tar ils giuvenils sco er da proponer mesiras al team spezialisà.

Ils teams spezialisads han pudì vegnir installads cun success en las chasas da scola da las vischnancas da pilot. Las experientschas mussan che las funcziuns principalas pon vegnir ademplidas bain en il rom da questa furma d'organisaziun. Las funcziuns principalas èn:

- prender encunter, tractar e permetter dumondas e propostas da las maisas radundas,
- discutir dumondas organisatoricas da la realisaziun da mesiras da la pedagogia speziala sco er
- discutir dumondas spezialas che vegnan tschentadas da las commembras e dals commembers dal team spezialisà u da personas d'instrucziun.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

L'implementaziun da discurs a la maisa radunda e dal team spezialisà è gartegiada senza problems en las vischnancas da pilot. Però rendan las vischnancas da pilot adina puspè attent al fatg che la rolla directiva da la direcziun da la scola haja ina gronda impurtanza per la procedura da decisiun. Per realisar las mesiras da la pedagogia speziala en il senn dal concept per la scola speziala han l'implementaziun da discurs a la maisa radunda ed ils teams spezialisads sco er la direcziun da la scola ed il SPS ina gronda impurtanza.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

Tenor la retschertga da datas dal I-SS sa cumprova la maisa radunda per las personas d'instrucziun e per las personas spezialisadas per discutir mesiras da la pedagogia speziala per uffants e per giuvenils e per proponer talas en cas d'in giudicament positiv. La direcziun da la scola e las autoritads da scola giuditgeschan questa dumonda en moda anc pli positiva che las personas d'instrucziun. Il medem vala per il team spezialisà che decida davart las resursas da la pedagogia speziala. Ils termins da communicaziun vegnan resguardads sco instrument directiv impurtant. Il medem mument stoi però vegnir dà adatg ch'il circol da

persunas da la maisa radunda e dal team spezialisà na daventia betg memia grond. Quai chaschuna numnadamain bler dapli lavur e dovra dapli temp.

Planisaziun da promoziun

Experientschas 2008 fin 2011:

Cun la planisaziun da promoziun vegnan tschentadas dumondas centralas davart la collavuraziun. Pliras scolars han fatg l'experientscha ch'igl èn sa mussadas dumondas en connex cun la planisaziun da promoziun areguard las incumbensas e las rollas da la persuna d'instrucziun da classa e da la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola. Igl è vegnì punctuà ch'il scleriment da la rolla e da la funcziun duess survegnir ina gronda atenziun en connex cun la creaziun da structures integrativas en ina scola. Accompagnament professional, furmaziuns supplementaras u visitas en scolars cun experientscha pon sustegnair quest process impurtant.

En cas da scolaras e da scolars d'ina PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun han ils plans da la promoziun individuala già ina impurtanza centrala. Las persunas participadas èn conscientas da la funcziun centrala da la planisaziun da promoziun. En la gronda part dals cas èn vegnids fatgs plans da promoziun.

Per part è vegnì formulà il giavisch da survegnir indicaziuns, co che plans da promoziun possian vegnir concepids en moda simpla ed orientada a la pratica.

En cas d'uffants d'ina PI senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun, q.v.d. tar uffants ch'èn vegnids promovids en il rom da las finamiras da l'instrucziun da la classa, n'è l'applicaziun da plans da promoziun betg stada unitara. Singulas scolars fan er per questas scolaras e per quests scolars plans da promoziun, autras betg.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

Il USS resguarda ina planisaziun da promoziun per uffants che survegnan ina promoziun integrativa cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun sco necessaria e gista. Per uffants che survegnan ina promoziun integrativa senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun n'èsi betg obligatoric da far ina planisaziun da promoziun. En il rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun recumonda il USS però da far ina tala. Tar uffants che vegnan promovids en il rom da la promoziun integrativa sco prevenziun bastan inscripziuns en il schurnal da la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

La planisaziun da promoziun serva d'ina vart a la direcziun da l'instrucziun ed a la promoziun, da l'autra vart però er a la collavuraziun vivida tranter las persunas d'instrucziun e las persunas spezialisadas. Tenor la retschertga da datas dal I-SS è la planisaziun da promo-

ziun sa cumprovada tar uffants cun basegns spezials. Il giudicament da las direcziuns da scola en chausa è pli positiv che tal da las persunas d'instrucziun.

Promoziun / attestat

Experientschas 2008 fin 2011:

Per ils attestats e per la promoziun valevan en las vischnancas da pilot da princip las directivas per l'attestat e la promoziun per las scolas popularas grischunas. Per la scolaziun speziala èn quellas vegnidas applitgadas conform al senn. Igl è sa mussà ch'il chantun sto relaschar directivas co che scolaras e scolars cun in basegn spezial da promoziun ston vegnir giuditgads e co che lur attestat sto vegnir fatg. Quai vala tant en il sector simpel sco er en il sector pretensius.

Facit da las experientschas dals onns 2008 fin 2011:

Las scolaras ed ils scolars cun finamiras da l'instrucziun adattadas vegnan giuditgads a maun da rapports davart l'emprender. La descripziun da las finamiras da l'instrucziun individualas e da la furma, co ch'ellas èn vegnidas cuntanschidas è ina gronda sfida. Singulas scolas han signalisà ch'ellas giavischan sustegn en quest connex. Perquai èsi necessari ch'il chantun relaschia directivas davart la promoziun e davart la concepziun da l'attestat. Ultra da quai ston tant il formular d'attestat sco er il program per far attestats vegnir adattads a las novas denominaziuns.

Facit da la retschertga da datas 2012 dal I-SS:

La retschertga da datas dal I-SS n'ha purtà naginas novas enconuschientschas davart quest tema.

3.4.3 Enconuschientschas da la realisaziun en regard pedagogic

Cun ils projects da pilot a Tavau ed a Tusaun èn vegnidas implementadas en ils teams da scola da questas vischnancas novas structuras da decisiun e furmas da promoziun en dumondas da la pedagogia speziala. La conseguenza è stada quella ch'ina nova cultura da scola è sa sviluppada per l'entira scola. I valeva da l'acceptar e da la reflectar periodicamain.

Avant ils projects da pilot eri chausa da la persuna d'instrucziun da la classa regulara da vegnir a frida cun la situaziun en sia classa. En il rom dals projects da pilot èn las persunas d'instrucziun sa vesidas confruntadas cun il fatg ch'ellas na pudevan e na stuevan betg concepir l'instrucziun sulettas, mabain per part ensemen cun las persunas spezializadas dal sector da la pedagogia curativa. Il teamteaching è stà ina nova sfida cuminaivla per las persunas d'instrucziun e per las persunas spezializadas. Las persunas d'instrucziun ed ils teams da scola èn stads confruntads fermamain cun l'incumbensa pedagogica enconuschenta ed impurtanta da percepir la classa sco in esser eterogen e da promover ils singuls

uffants tenor lur abilitads per part er en moda individuala. L'eterogenitad da la classa è sa sviluppada pli e pli ad ina sfida explicita per las personas d'instrucziun e per las personas spezialisadas. Quest svilup ha per part pretendì ina midada da la tenuta, per che quella saja cumpatibla cun las novas sfidas.

Las midadas han pertutgà l'entira scola da las vischnancas da pilot. La nova sfida pedagogica n'è pia betg stada nova mo per las personas d'instrucziun e per las personas spezialisadas. Er ils uffants ed ils giuvenils èn stads confruntads cun l'incumbensa da stuair acceptar las conscolaras ed ils conscolars cun lur abilitads differentas e cun lur basegns divers. Pervia da l'integraziun d'uffants cun basegns spezialis han ellas ed els stuì acceptar in'eterogenitad pli gronda e la preschientscha da duas personas d'instrucziun u personas spezialisadas en la classa. Uschia han er ellas ed els stuì chattar ina nova tenuta.

Tenor la concepziun han las scolaras ed ils scolars pudì spetgar ina situaziun d'emprender averta e collegiala. La preschientscha da duas personas d'instrucziun en la classa ha pussibilità dad instruir en la classa, ultra da l'instrucziun frontala, da princip er dapli en gruppas u en moda individuala. En questa moda ha l'instrucziun pudì sa sviluppar pli e pli en direcziun d'ina promoziun da pass d'emprender individuals. Grazia a l'acceptanza da l'eterogenitad e da l'emprender en moda individuala èn vegnidas augmentadas las schanzas che las scolaras ed ils scolars han pudì s'acquistar pli e pli cumpetenzas socialas ed atgna responsabladad. La cumpetenza per planisar e per controllar ils resultats, la perseveranza, la disciplina e la valitaziun persunala han survegnì in bun clima per sa sviluppar. La moda d'instruir en in context integrativ ha er offrì la schanza als uffants da pudair extender lur cumpetenzas socialas. Tgeninas da las pussaivladads preschentadas ch'èn vegnidas realisadas finalmain han decidì las singulas personas d'instrucziun e personas spezialisadas resp. ils teams da scola.

La midada da la scola ad in sistem integrativ è stada ina sfida considerabla en regard pedagogic. Las experientschas che las vischnancas da pilot han fatg, han mussà ch'igl è stà decisiv per il success dals projects da pilot che l'occupaziun cun la tenuta persunala e cun las novas sfidas pedagogicas è capitada en furnaziuns supplementaras manadas en moda professiunala.

En cas dals projects da pilot resp. da l'integraziun ston ins discurren d'in process che dura ditg. En las vischnancas da pilot ha el cumenzà l'onn 2008 e vegn a cuntinuar er suenter la terminaziun dal project l'onn 2012.

3.4.4 Enconuschientschas da la realisaziun en regard giuridic

Cur che la missiva da la regenza al cussegl grond (carnet nr. 6 / 2011 – 2012) è vegnida preparada, avevan ils projects da pilot 2008 fin 2012 davart il concept per la scola speziala gia cumenzà. Las experientschas fatgas en ils projects èn stadas legraivlamain positivs. Abstrahà da nianzas, sco p.ex. la midada dal "sustegn preventiv da la pedagogia speziala" en ina "promoziun integrativa sco prevenziun", n'èn resultadas en vista giuridica naginas novas ideas dals projects da pilot envers il concept per la scola speziala. Correspondentmain èn las experientschas cun las novas furmas da promoziun ch'ins ha fatg fin a l'onn

2011 vegnidas integradas en il sboz da la nova lescha da scola e da l'ordinaziun respectiva. Las propostas correspondentas han furmà la basa per la debatta en il cussegl grond il mars 2012.

3.4.5 Enconuschentschas da la realisaziun en regard finanziel

Situaziun da partenza

Per reconuscher las vischnancas da pilot ha il chantun premess che las scolas satisfetschian als uffants cun in basegn spezial da promoziun, q.v.d. ch'ellas als mettian a disposiziun las mesiras da la pedagogia speziala necessarias. Decisivas èn stadas la nova direcziun tenor il concept per la scola speziala che la regenza ha deliberà il mars 2007 e las cunvegns ch'èn vegnidas fixadas cun las vischnancas da pilot. Ils dumbers da cas e las valurs directives, cun ils quals ins sto far quint tenor la pratica èn inditgads en il concept per la scola speziala sin pagina 49.

A las mesiras da la pedagogia speziala che las vischnancas han purschi, ha il chantun pajà pauschalas annualas per la durada dal project. Las contribuziuns chantunalas annualas èn stadas las medemas durant tut ils 4 onns dal project.

Enconuschentschas or da las datas da Tusaun

Fin a l'onn da scola 2007/08 ha la vischnanca da Tusaun tramess sias scholaras e ses scholars cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun dal stgalim primar e dal stgalim superiur en la classa pitschna separada dal consorzi da scola primara Mantogna-Tumleasta.

Quest consorzi aveva er ina classa d'introducziun ch'è er vegnida frequentada d'uffants da Tusaun. Ultra da quai devi custs per terapias da legastenia e da discalculia. Ina scolaziun speziala integrativa na devi da quel temp betg.

Sco vischnanca da pilot instrueva Tusaun a partir da l'onn da scola 2008/09 sin il stgalim primar tut ils uffants cun u senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun cun atgnas personas spezializadas da la pedagogia curativa da scola. Tut las scholaras e tut ils scholars dal stgalim primar èn vegnids instruids en moda integrativa. Pia na frequentavan pli nagins uffants dal stgalim primar ina classa pitschna. Las scholaras ed ils scholars dal stgalim superiur han percenter anc pudì finir lur temp da scola en la classa pitschna. Da nov èn er ils uffants da la scolina vegnids accumpagnads d'ina pedagoga curativa da scola. Il stgalim superiur percenter è vegnì cumpiglià da l'integraziun pir l'onn da scola 2009/10, l'emprim la 1. classa dal stgalim superiur, 1 onn pli tard alura la 2. classa dal stgalim superiur. Dapi l'onn da scola 2011/12 è involvì tut il stgalim superiur. Durant quest temp è il pensum da la pedagoga curativa s'augmentà correspondentamain.

L'onn da scola 2011/12 èn vegnids impundids 350 pertschients da piazza per la pedagogia curativa per 316 scholaras e scholars da la scolina fin al stgalim superiur. Quai corresponda a 105 lecziuns per emna u a 3'990 lecziuns per onn da scola. Reparti sin 316 scholaras e

scolars correspunda quai a 12,6 lecziuns per scolara u scolar ed onn da scola. Da quellas fan er part las lecziuns da discussiun da las persunas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola cun las persunas d'instrucziun da classa. Tut tenor la classa survegn la pedagoga curativa da scola 1 lecziun sco ura da discussiun.

Dals 350 pertschients da piazza per la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola resultan – repartids sin 316 uffants – per scolara u per scolar 1,1 pertschient da piazza – u per 100 scolaras e scolaras – 110 pertschients da piazza.

Tut tenor classa e basegn è la pedagoga curativa engaschada per minimalmain 4 e per maximalmain 10 lecziuns. A la scolina è vegnidas assegnadas fin ussa fixamain 4 lecziuns da pedagogia curativa per partiziun. L'onn da scola 2011/12 aveva Tusaun 3 scolinas, 10 classas primaras e 6 classas dal stgalim superiur. Uschia resultan per questas 19 classas en media 5,5 lecziuns.

En il sector pretensius datti l'onn da scola 2011/12 6 scolaziuns spezialas integrativas. La persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola d'ina classa è er responsabla per quests uffants en la classa. Ils pensums da las pedagogas curativas e dals pedagogs curativs s'augmentan correspudentamain en questas classas.

En la terapia individuala vegnan purschidas logopedia e psicomotorica. Per l'entira scola cun 316 scolaras e scolaras lavura la logopeda 33 %, quai correspunda ad 11 lecziuns per emna. En quest connex promova ella ils uffants da la scolina e per part anc dal stgalim bass en lecziuns individualas. En il sector da la psicomotorica engascha la vischnanca da Tusaun ina terapeuta per ca. 300 uras per onn. Er quella lavura oravant tut en la scolina e sin il stgalim bass.

La scola da Tusaun ha survegnì sco vischnanca da pilot dal chantun ina contribuziun annuala da 250 000 francs. Per las differentas terapias n'èn en consequenza da quai vegnidas pajadas pli naginas contribuziuns individualas.

Perquai che adina main scolaras e scolaras han frequentà la classa pitschna separativa dal consorzi da scola primara Mantogna-Tumleastga, ha la vischnanca da Tusaun stuì pajar correspudentamain adina main contribuziuns a questa corporaziun. En il fratemp na sto Tusaun pajar naginas contribuziuns pli. Tenor l'indicaziun actuala dal purtader da scola custa l'integraziun a Tusaun circa uschè bler sco la separaziun e las terapias en ils secturs da la legastenia e da la discalculia avant il project da pilot. Ils custs totals èn creschids mo levamain durant la fasa da pilot da 4 onns.

Tusaun ha ina gronda quota d'uffants da lingua estra e da fugitivs. Questa quota è creschida fermamain gist l'onn da scola 2011/12. Ils custs per l'instrucziun da promoziun per scolaras e scolaras da lingua estra èn perquai er creschids fermamain durant la fasa da pilot.

Enconuschientschas or da las datas da Tavau

L'onn 2005 ha il cussegl da scola da la vischnanca da Tavau decidì che las scolas dals circuls da scola Bünnda e Frauenkirch duain instruir uffants cun basegns spezial tenor il model d'integrasiun durant ina fasa da pilot da 3 onns. Questa fasa da pilot è vegnida evaluada ils onns 2006 e 2007.

La furma da scolar en moda integrativa ch'è vegnida pratitgada en il circol da scola Bünnda e per part en il circol da scola Unterschnitt, valeva cun il project da pilot per tut la vischnanca da Tavau a partir da l'onn da scola 2008/09. En ina part considerabla da Tavau n'existivan pia naginas classas pitschnas separativas pli gia avant la fasa da pilot. Tut las scolaras e tut ils scolars da la promoziun integrativa senza e cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun èn vegnids promovids en la scolina ed en la scola primara d'atgnas persunas spezialisadas da la pedagogia curativa da scola. Successivamain è er il stgalim superiur vegnì integrà.

L'onn da scola 2011/12 èn vegnids impundids 1'063 pertschients da piazza per la pedagogia curativa per 937 scolaras e scolars da la scolina fin al stgalim superiur. Quai correspunda a 318 lecziuns per emna u a 12'084 lecziuns per onn da scola. Repartì sin 937 scolaras e scolars correspunda quai a 12,8 lecziuns per scolara u scolar ed onn da scola. Da quellas fan er part las lecziuns da discussiun da las persunas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola cun la persona d'instrucziun da classa. Tut tenor la classa survegn la pedagogia curativa da scola 1 fin 1,5 lecziuns sco ura da discussiun.

Dals 1'063 pertschients da piazza per la persona spezialisada per la pedagogia curativa da scola resultan – repartids sin 937 scolaras e scolars – 1,1 pertschient da piazza per uffant – u per 100 scolaras e scolars – 110 pertschients da piazza.

Tut tenor classa e basegn è la pedagoga curativa engaschada per minimalmain 4 e per maximalmain 9 lecziuns. A la scolina èn vegnidas assegnadas fin ussa almain 4 lecziuns da pedagogia curativa per partiziun. L'onn da scola 2011/12 aveva Tavau 11 scolinas, 34 classas primaras e 14 classas dal stgalim superiur. Uschia resultan per questas 59 classas 5,5 lecziuns sco media da tut las partiziuns. I sto anc vegnir menziunà che la scola secundara cun 7 classas e totalmain 135 scolaras e scolars n'ha applitgà naginas lecziuns da PCS.

En il sector pretensius devi l'onn da scola 2011/12 8 scolaziuns spezialas integrativas. Las persunas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola d'ina classa èn er responsablas per quests uffants en la classa. Las lecziuns en pedagogia curativa da scola che vegnan assegnadas dal center da cumpetenzia Giuvaulta augmentan en mintga cas ils pensums da las pedagogas e dals pedagogs curativs da scola en las classas pertutgadas respectivamain.

En la terapia individuala vegnan porschidas logopedia e psicomotorica. Per l'entira scola cun 937 scolaras e scolars lavura la logopeda 100 %, quai correspunda a 30 lecziuns per emna. En quest connex promova ella uffants da la scolina e per part anc dal stgalim bass en lecziuns individualas. En il sector da la psicomotorica engascha Tavau ina terapeuta per 50 %.

Quai corresponda a 570 uras per onn. Er quella lavura oravant tut en la scolina e sin il stgalim bass.

La scola da Tavau ha survegnì sco vischnanca da pilot dal chantun ina contribuziun annuala da 580 000 francs. Cun quella è stada indemnisada tut las prestaziuns dal chantun per il sector spezial da la pedagogia speziala en il sector simpel ch'eran vegnidas deliberadas individualmain per las scolaras e per ils scolars avant il project da pilot. Tenor l'indicaziun actuala dal purtader da scola custava l'integraziun a Tavau circa uschè bler sco la separaziun e las terapias en ils secturs da la legastenia e da la discalculia avant il project da pilot. Ils custs totals èn creschids mo levamain durant la fasa da pilot da 4 onns.

En il decurs dal project da pilot è la quota d'uffants da lingua estra creschida fermamain a Tavau. Quest svilup absorbescha considerablmain las finanzas e las resursas. Il chantun sa participescha vi da quests custs en il rom da las regulaziuns da la legislaziun da scola e da scolina.

Enconuschientschas generalas

Las explicaziuns qua survart mussan che las duas vischnancas da pilot han impundì l'ultim onn da scola 110 pertschients da piazza da la pedagogia curativa da scola per 100 scolaras e scolars en ils secturs PI P, PI sA e PI cA. Tut tenor classa e basegn deva la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola en ina classa minimalmain 4 e maximalmain 9 resp. 10 lecziuns. En scolina eran quai 4 lecziuns en tuttas duas vischnancas. Sin il stgalim superiur è quest dumber vegnì reduci per part cleramain. Reparti sin las scolaras ed ils scolars pertutgads importava il dumber per scolara u scolar ed onn da scola a Tusaun 12,6 ed a Tavau 12,7 lecziuns. Da quellas fan er part las lecziuns da discussiun da las personas spezialisadas per la pedagogia curativa da scola cun las personas d'instrucziun da classa.

4. Conclusiun

4.1 Las enconuschientschas las pli impurtantas

Las vischnancas da pilot Tavau e Tusaun han – en encliegientscha cun las instanzas responsablas dal DECA – surpiglià ed ademplì ina funcziun da pionier ils onns da scola 2008/09 fin 2011/12 per la nova orientaziun da las mesiras da la pedagogia speziala en il senn dal concept grischun da pedagogia speziala dal mars 2007. En in emprim pass han ellas sviluppà – en collavuraziun cun il chantun – in concept fatg sin mesira per las vischnancas ch'è stà accordà cun las directives concepziunalas dal chantun. Il DECA ha deliberà quests concepts en il rom d'ina cunvegna. Silsunter han las vischnancas prendì cumià tant da las furmas tradiziunalas da la promoziun da la pedagogia speziala e da las vias usitadas d'inoltrar dumondas e da prender decisiuns sco er dal sistem chantunal tradiziunal da subvenziunament. La piazza da las furmas da promoziun sco classa pitschna, classa pitschna integrada, terapia da legastenia e da discalculia han surpiglià las furmas da promoziun SPPS e PI. Las novas furmas da promoziun han pretendì da la persuna spezialisada per la pedagogia curativa da scola da gidar a concepir ed a dar l'instrucziun en la stanza da scola durant tsherts temps. Quai valeva en spezial per la PI P, per la PI sA e per la PI cA. Uschia ha questa persuna spezialisada survegni la pussaivladad d'observar d'ina vart ils uffants durant l'instrucziun, ma da l'autra vart er da registrar difficultads existentas en il senn d'ina diagnostica da promoziun per pudair lavurar londervi cun metodos fitg simplas. Pia ha la persuna spezialisada lavurà en la classa vi da la diagnostica da promoziun sco er vi da la promoziun.

Ils process da far propostas e da prender decisiuns concernent las mesiras da la pedagogia speziala èn vegnids fatgs en la fasa da pilot independentamain dal USS en il rom da las structuradas da decisiun "maisa radunda" e "team spezialisà" ch'èn stadas definidas da las vischnancas e dal chantun. Il sustegn finanziel dal chantun è vegnì pajà en furma da las pauschalas annualas fixadas. Qua sutvart vegni mussà en furma da tesas, tge enconuschientschas ch'il USS ha gudagnà da las experientschas che las vischnancas da pilot han fatg. Questas enconuschientschas sa basan sin il rapport d'evaluaziun da la scola auta da pedagogia da Turitg da l'onn 2009, dal rapport 2011 davart la pedagogia speziala en il Grischun dal zercladur 2011 e sin las datas che l'inspecturat da scola e da scolina ha registrà la primavaira 2012 en las vischnancas da pilot.

Enconuschientschas concernent l'integraziun en general

1. La midada da paradigma da furmas da promoziun da la pedagogia speziala separativas u parzialmain integrativas a furmas integrativas pretenda fitg bler da tut las parts participadas areguard la communicaziun, la collavuraziun e la concepziun da l'instrucziun.
2. Las experientschas personalas en il rapport cun impediments e cun tenutas integrativas da las personas participadas faciliteschan l'orientaziun da las furmas da promoziun da la pedagogia speziala en la situaziun concreta.
3. L'orientaziun integrativa da las furmas da promoziun da la pedagogia speziala vegn realisada differentamain da las personas participadas. La scolina ed il stglim primar han pudì gidar a purtar ed a realisar l'orientaziun integrativa da las furmas da promoziun

sco ch'ellas èn previsas en il concept. En cas da la realisaziun da l'orientaziun integrativa da las furmas da promoziun sin il stgalim secundar I han ins stuì tegnair quint dal fatg che l'orientaziun ch'è specifica per il stgalim divergescha per part da tala ch'è specifica per il rom. Per quest stgalim ha il concept stuì vegnir adattà e quai è sa cumprovà en la pratica.

Enconuschientschas concernent las scolaras ed ils scolars

4. La PI vegn resguardada da las scolaras e dals scolars sco main stigmatisanta che las furmas da prevenziun separativas, perquai che tras la PI sco prevenziun, la PI senza e la PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun vegnan assistids bler dapli scolaras e scolars. Ina facilitaziun speziala è il fatg che las furmas da promoziun vegnan er applitgadas per uffants cun duns spezials.
5. Per ils uffants cun difficultads d'emprender è la PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun ina furma adattada d'als promover. Ina sfida impurtanta da las novas furmas da promoziun è ch'ils uffants che han ina flaivlezza, vul dir difficultads da leger, da scriver correctamain e da far quints, vegnan tar il lur en il rom da la PI senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun.
6. Per uffants che derivan da linguas estras èsi sa mussa ch'igl è impurtant d'als metter a disposiziun purschidas adequatas. Ina gronda sfida è che questa gruppa en mira na vegn betg attribuida memia svelta a la PI cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun.
7. Sch'i sa mussan cumportaments extraordinaris gidi fitg, sche persunas spezialisadas dal sector da la pedagogia curativa da scola èn preschentadas en la classa. Quellas han la pussaivladad da prender influenza sin la situaziun cun mesiras fitg simplas.
8. Sche la PI vegn fatga en la classa, ha quai per consequenza ch'ils uffants ston midar main savens la stanza da scola ed il lieu da promoziun.
9. Ord vista da las persunas participadas (p.ex. geniturs, persunas d'instrucziun) vegnan las furmas da promoziun integrativa acceptadas bain da las scolaras e dals scolars.

Enconuschientschas concernent la direcziun da la scola

10. Per in'orientaziun integrativa d'ina scola èsi stringent ch'in cler urden da cumpetenzas è avant maun, en spezial concernent la direcziun da la scola. Per che la collavuraziun en il rom dal sistem da scola possia funcziunar bain, èsi central che la rolla da la direcziun da la scola vegnia sclerida envers la rolla dal cussegl da scola.
11. La direcziun da la scola è cumpetenta da manar d'ina vart il personal e da coordinar da l'autra vart la realisaziun dal concept da la pedagogia speziala sco ch'el è vegnì fixà. Plinavant è ella dumandada d'assegnar – ensemen cun il team spezialisà – las resursas da la pedagogia speziala a las partiziuns da la scola e da la scolina conform als basegns. Ils basegns correspundents pon resultar dals discurs a la maisa radunda.
12. Las mesiras da promoziun da la pedagogia speziala, fixadas en il concept per la scola speziala, sa laschan realisar tant sin il stgalim da la scolina sco er sin il stgalim primar e

sin il stgalim superiur. En quest connex po il concept d'integrasiun per il stgalim superiur divergiar da tal dal stgalim da la scolina e dal stgalim primar.

Enconuschientschas concernent las personas d'instrucziun e las personas spezializadas

13. Per realisar cun success las mesiras da la pedagogia speziala en il senn dal concept per la scola speziala èsi fitg impurtant ch'i saja avant maun in'organisaziun che s'orientescha al project resp. che las personas d'instrucziun e las personas spezializadas s'orienteschan vi d'in project ch'è vegnì fixà cuminaivlamain. D'ina gronda impurtanza èsi er da sclerir las rollas che las personas d'instrucziun e las personas spezializadas partecipadas han. Las personas d'instrucziun e las personas spezializadas pon vegnir preparadas per quai en occurrenz da furmaziun supplementara.
14. Las mesiras da promoziun da la pedagogia speziala che vegnan applitgadas en la classa, stuessan vegnir dadas sche pussaivel adina da la medema persona. Ils portaders da scola ed ils centers da cumpetenza da la scolaziun speziala vegnan supplitgads da far cunvegrientschas concernent las rollas e la collavuraziun da lur personas spezializadas e da sa cunvegner en chausa avant che cumenzar cun la lavur.

Enconuschientschas concernent las furmas da promoziun

15. Il SPPS duess esser collià concernent il concept e concernent las personas cun la PI sA e cun la PI cA. Perquai duess la prevenziun vegnir purschida en las vischnancas da pilot – en divergenza dal concept oriund – er sut il titel da la promoziun integrativa. La noziun "promoziun integrativa sco prevenziun PI P" vegn resguardada sco cunvegnetta.
16. Per ch'ils uffants che han difficultads da leger, da scriver correctamain e da far quints possian er survegnir mesiras da la pedagogia speziala, duess la PI senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun vegnir prevista explicitamain en l'urari.
17. Da realisar las mesiras pedagogic-terapeuticas da la logopedia e da la psicomotorica mo ordaifer la stanza da scola na po betg vegnir motivà or da la chausa sezza. Nua che quai è pussaivel duessan er questas furmas vegnir dadas en la classa. Il medem vala en spezial er per la PI d'uffants cun duns spezial, per l'instrucziun da promoziun per scolaras e scolars da lingua estra e per la scolaziun speziala.
18. La promoziun d'uffants e da giuvenils cun cumportaments extraordinaris è per la scola ina da las sfidas las pli grondas. Correspundentamain ston ins pudair reagir en moda flexibla tut tenor la situaziun. I sa porschan las suandantas pussaivladads d'intervegnir: mesiras en la classa tras las personas d'instrucziun e las personas spezializadas, mesiras complementaras da las personas spezializadas d'ordaifer (p.ex. SPS), mesiras complementaras cun in'orientaziun individuala a las finamiras d'instrucziun, adattaziun da l'urari, midada da classa, soluziun da time-out, scolaziun speziala.

Enconuschientschas concernent la planisaziun da promoziun

19. Igl è sa mussà sco urgentamain necessari da far ina planisaziun da promoziun per uffants cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun. Tar uffants senza adattaziun da las finamiras da l'instrucziun èsi er raschunaivel da far ina planisaziun da promoziun.

Enconuschientschas concernent la procedura da decisiun

20. En il process da la furmaziun d'opiniun per arrivar ad ina decisiun concernent las mesiras da la pedagogia speziala èn sa cumprovads la maisa radunda ed il team spezialisà.
21. Tar la procedura da decisiun ha la rolla directiva da la direcziun da la scola ina impurtanza decisiva.

Enconuschientschas concernent l'attestat e la promoziun

22. Las directivas per l'attestat e la promoziun ston vegnir adattadas en spezial en quai che concerna la terminologia e las novas regulaziuns tenor la lescha da scola davart la promoziun integrativa.
23. En l'interess d'ina moda da lavurar efficazia ston la planisaziun da promoziun sco er las directivas per l'attestat e la promoziun vegnir accordadas ina cun l'otra.
24. Il formular d'attestat ed il program per far attestats ston er vegnir adattads a la nova situaziun.
25. Il giudicament da las scolaras e dals scolaras cun adattaziun da las finamiras da l'instrucziun vegn fatg a maun dal formular chantunal d'attestat che vegn cumpletà cun in rapport davart l'emprender.

4.2 Las tschintg cundiziuns da success las pli impurtantas

Sin basa da las experientschas fatgas en las vischnancas da pilot classifitgescha il USS las suandantas cundiziuns da success sco las pli impurtantas per realisar l'orientaziun integrativa da la scola en il senn dal concept per la scola speziala:

1. Al cumenzament dal success stat il svilup d'in concept ch'è fatg sin mesira per la scola locala e che prescriba la direcziun integrativa da la scola. Quest concept vegn sviluppà da tut las parts partecipadas. Impurtant è er la voluntad da sa curvegnir ad ina chapientscha cuminaivla dal concept e da realisar quel. Il punct da partenza furma il concept grischun da pedagogia speziala dal mars 2007.
2. Ina scola integrativa dependa d'ina moda activa da sclerir e da communitgar ils elements e las noziuns che fan part dal concept. Per ch'il project gartegia èsi central ch'el vegnia preparà ed introduci bain e ch'il process vegnia accumpagnà bain. Il process pretenda ina stretga cooperaziun tranter la direcziun locala da la scola ed ils servetschs chantunals cumpetents.

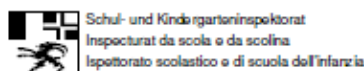
3. Per realisar l'integraziun èsi fitg impurtant che las attribuziuns da las incumbensas, da la responsabladad e da las cumpetenzas al cussegl da scola, a la direcziun da la scola, a las personas d'instrucziun da classa, a las personas spezializadas per la pedagogia curativa da scola ed a las autras personas participadas sajan cleras.
4. Per ina prevenziun, per ina registraziun e per in sustegn cunvegnent da las scolaras e dals scolars en scola surpiglia la persuna spezializada per la pedagogia curativa da scola ina cunresponsabladad per concepir l'instrucziun en la stanza da scola. Ultra da l'instrucziun èsi en spezial sia chaussa da planisar la promoziun da las scolaras e dals scolars che han in basegn spezial da promoziun.
5. Absolutamain necessari èsi la finala ch'ils purtaders da scola mettan a disposiziun a las scolas avunda resursas per ils differents instruments da promoziun.

La responsabladad per che las mesiras da la pedagogia speziala gartegian en las scolas respectivas portan ils purtaders da scola. En il cas da la scolaziun speziala integrativa han ils centers da cumpetenzas per la scolaziun speziala ina cunresponsabladad. Las collavuraturas ed ils collavuratur responsabels dal USS stattan a disposiziun a las personas participadas cun scleriments e cun cussegls cur che las mesiras da la pedagogia speziala vegnan realisadas.

5. Agiunta

5.1 Retschertga da datas dal I-SS

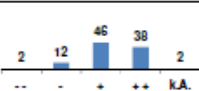
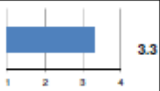
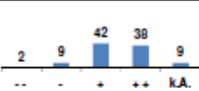
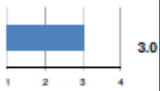
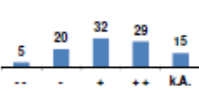
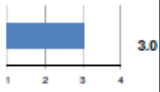
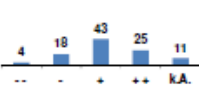

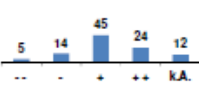
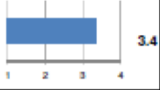
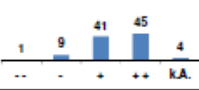
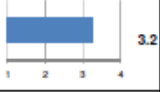
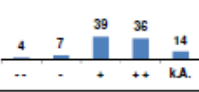
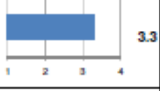
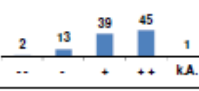
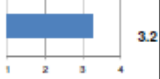
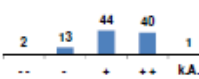
5.1.1 Enquista cumpletta dals geniturs

Schulbeurteilung und -förderung 2011-14
Eltermbefragung: AUSWERTUNG

Schule: Davos und Thusis

Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	An der Schule unserer Tochter/unseres Sohnes wird viel gelernt.	3.3	 1 10 44 41 4 -- - + ++ k.A.	85	485
2	Die Lehrpersonen führen die Klasse unserer Tochter/unseres Sohnes gut.	3.3	 1 14 32 51 2 -- - + ++ k.A.	83	484
3	Die Lehrpersonen sorgen dafür, dass Regeln eingehalten werden.	3.5	 1 7 34 55 2 -- - + ++ k.A.	89	483
4	Der Unterricht beginnt und endet pünktlich.	3.4	 1 10 34 51 4 -- - + ++ k.A.	85	482
5	Die Lehrpersonen erteilen Hausaufgaben, die unsere Tochter/ unser Sohn selbstständig lösen kann.	3.3	 1 12 37 38 11 -- - + ++ k.A.	75	483
6	Der Umfang der Hausaufgaben ist angemessen.	3.1	 2 18 40 28 11 -- - + ++ k.A.	68	480
7	Wir wissen, wie Prüfungen benotet werden.	3.0	 9 15 35 28 14 -- - + ++ k.A.	63	481
8	Die Elterngespräche sind für die Förderung unserer Tochter/unseres Sohnes hilfreich.	3.3	 2 10 39 45 4 -- - + ++ k.A.	84	482
9	Die Lehrpersonen bieten unserer Tochter/unserem Sohn bei Lernschwierigkeiten Hilfe an.	3.2	 3 12 36 37 12 -- - + ++ k.A.	73	483
10	Wir wissen, an wen wir uns in der Schule wenden können, wenn wir Unterstützung brauchen.	3.4	 1 5 44 49 1 -- - + ++ k.A.	93	483
11	Wir werden über den Schulbetrieb informiert (z.B. Jahresprogramm, Anlässe, Schulausfälle).	3.5	 1 7 36 55 1 -- - + ++ k.A.	91	484
12	Mit diversen Anlässen pflegt die Schule den Kontakt zur Öffentlichkeit.	3.0	 4 19 44 28 5 -- - + ++ k.A.	72	484
13	Unsere Schule nimmt wichtige Anliegen von uns auf.	3.0	 4 20 41 23 12 -- - + ++ k.A.	65	482
14	Wir unterstützen die Lehrpersonen unserer Tochter/unseres Sohnes.	3.5	 1 4 41 50 4 -- - + ++ k.A.	91	483
15	Unsere Tochter/ Unser Sohn geht gerne in die Schule.	3.2	 2 18 35 44 1 -- - + ++ k.A.	79	484

16	Unsere Tochter/Unser Sohn wird an der Schule gerecht behandelt.	 3.2		84	484
17	Unsere Tochter/Unser Sohn wird in der Schule für gute Leistungen gelobt.	 3.3		81	483
18	Die Lehrpersonen arbeiten gezielt an den Schwächen unserer Tochter/unserees Sohnes.	 3.0		60	484
19	In der Klasse meiner Tochter/meines Sohnes unterstützen sich die Schüler/innen gegenseitig.	 3.0		68	482
20	Konflikte werden an der Schule aktiv angegangen.	 3.0		69	480
21	Die Lehrpersonen begegnen meiner Tochter/meinem Sohn mit Wertschätzung.	 3.4		86	484
22	Wir können den Lehrpersonen unserer Tochter/unserees Sohnes die Meinung sagen, ohne Nachteile zu befürchten.	 3.2		75	483
23	Die Schule unserer Tochter/unserees Sohnes ist ein freundlicher, einladender Ort.	 3.3		84	484
24	Wir sind mit der Schule zufrieden.	 3.2		83	483

Erläuterungen: "k.A." entspricht "keine Aussage möglich"; "n" entspricht der Anzahl ausgefüllter Fragebogen.

Die Elternbefragung erreichte folgende Rücklaufquote: **38.9%**

Evaluationsdatum: 05.03.-19.04.2012

18.06.2012 / AG

Das Schul- und Kindergarteninspektorat dankt allen Eltern / Erziehungsberechtigten für die wertvolle Mitarbeit.

5.1.2 Enquesta dals geniturs dals uffants da la classa regulara

Schul- und Kindergarteninspektorat
 Inspektorat da scola e da scolina
 Ispettorato scolastico e di scuola dell'infanzia

Schulbeurteilung und -förderung 2011-14

Befragung der Eltern von Regelklassenschülerinnen/-schülern: AUSWERTUNG

Schule: Davos und Thusis

Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	An der Schule unserer Tochter/unsere Sohn wird viel gelernt.	3.3		85	459
2	Die Lehrpersonen führen die Klasse unserer Tochter/unsere Sohn gut.	3.3		83	458
3	Die Lehrpersonen sorgen dafür, dass Regeln eingehalten werden.	3.6		89	457
4	Der Unterricht beginnt und endet pünktlich.	3.4		85	456
5	Die Lehrpersonen erteilen Hausaufgaben, die unsere Tochter/unsere Sohn selbstständig lösen kann.	3.3		75	457
6	Der Umfang der Hausaufgaben ist angemessen.	3.1		69	455
7	Wir wissen, wie Prüfungen benotet werden.	3.0		63	455
8	Die Elterngespräche sind für die Förderung unserer Tochter/unsere Sohn hilfreich.	3.3		84	456
9	Die Lehrpersonen bieten unserer Tochter/unsere Sohn bei Lernschwierigkeiten Hilfe an.	3.2		73	457
10	Wir wissen, an wen wir uns in der Schule wenden können, wenn wir Unterstützung brauchen.	3.4		93	458
11	Wir werden über den Schulbetrieb informiert (z.B. Jahresprogramm, Anlässe, Schulausfälle).	3.5		91	458
12	Mit diversen Anlässen pflegt die Schule den Kontakt zur Öffentlichkeit.	3.0		72	458
13	Unsere Schule nimmt wichtige Anliegen von uns auf.	3.0		65	457
14	Wir unterstützen die Lehrpersonen unserer Tochter/unsere Sohn.	3.6		91	457
15	Unsere Tochter/Unsere Sohn geht gerne in die Schule.	3.2		79	458

16	Unsere Tochter/Unser Sohn wird an der Schule gerecht behandelt.			84	458
17	Unsere Tochter/Unser Sohn wird in der Schule für gute Leistungen gelobt.			80	457
18	Die Lehrpersonen arbeiten gezielt an den Schwächen unserer Tochter/unserees Sohnes.			59	458
19	In der Klasse meiner Tochter/meines Sohnes unterstützen sich die Schüler/innen gegenseitig.			68	456
20	Konflikte werden an der Schule aktiv angegangen.			69	454
21	Die Lehrpersonen begegnen meiner Tochter/meinem Sohn mit Wertschätzung.			86	458
22	Wir können den Lehrpersonen unserer Tochter/unserees Sohnes die Meinung sagen, ohne Nachteile zu befürchten.			75	457
23	Die Schule unserer Tochter/unserees Sohnes ist ein freundlicher, einladender Ort.			84	458
24	Wir sind mit der Schule zufrieden.			84	457

Erläuterungen: "k.A." entspricht "keine Aussage möglich"; "n" entspricht der Anzahl ausgefüllter Fragebogen.

Evaluationsdatum: 05.03.-19.04.2012

18.06.2012 / AG

Das Schul- und Kindergarteninspektorat dankt allen Eltern / Erziehungsberechtigten für die wertvolle Mitarbeit.

5.1.3 Enquesta dals geniturs dals uffants PI

Schul- und Kindergarteninspektorat
 Inspektorat da scola e da scolina
 Ispettorato scolastico e di scuola dell'infanzia

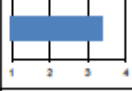
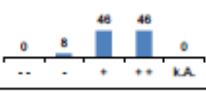
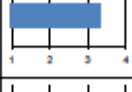

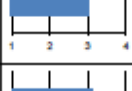
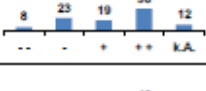

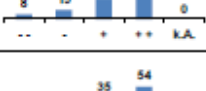
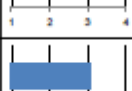

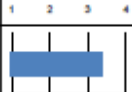
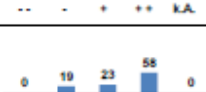
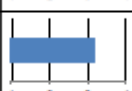
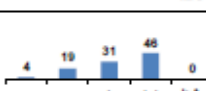
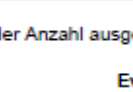
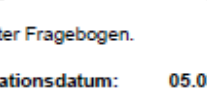
Schulbeurteilung und -förderung 2011-14

Befragung von Eltern von IF-Schülerinnen/-Schülern: AUSWERTUNG

Schule: Davos und Thusis

Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	An der Schule unserer Tochter/unsere Sohn wird viel gelehrt.	3.2		77	26
2	Die Lehrpersonen führen die Klasse unserer Tochter/unsere Sohn gut.	3.4		81	26
3	Die Lehrpersonen sorgen dafür, dass Regeln eingehalten werden.	3.4		81	26
4	Der Unterricht beginnt und endet pünktlich.	3.4		85	26
5	Die Lehrpersonen erteilen Hausaufgaben, die unsere Tochter/unsere Sohn selbstständig lösen kann.	2.9		69	26
6	Der Umfang der Hausaufgaben ist angemessen.	2.9		64	25
7	Wir wissen, wie Prüfungen benotet werden.	2.7		58	26
8	Die Elterngespräche sind für die Förderung unserer Tochter/unsere Sohn hilfreich.	3.2		77	26
9	Die Lehrpersonen bieten unserer Tochter/unsere Sohn bei Lernschwierigkeiten Hilfe an.	3.3		73	26
10	Wir wissen, an wen wir uns in der Schule wenden können, wenn wir Unterstützung brauchen.	3.4		92	25
11	Wir werden über den Schulbetrieb informiert (z.B. Jahresprogramm, Anlässe, Schulausfälle).	3.3		88	26
12	Mit diversen Anlässen pflegt die Schule den Kontakt zur Öffentlichkeit.	3.0		62	26
13	Unsere Schule nimmt wichtige Anliegen von uns auf.	3.0		64	25
14	Wir unterstützen die Lehrpersonen unserer Tochter/unsere Sohn.	3.5		81	26
15	Unsere Tochter/Unsere Sohn geht gerne in die Schule.	3.0		62	26

16	Unsere Tochter/Unser Sohn wird an der Schule gerecht behandelt.	 3.3		85	26
17	Unsere Tochter/Unser Sohn wird in der Schule für gute Leistungen gelobt.	 3.4		92	26
18	Die Lehrpersonen arbeiten gezielt an den Schwächen unserer Tochter/unserees Sohnes.	 3.3		85	26
19	In der Klasse meiner Tochter/meines Sohnes unterstützen sich die Schüler/innen gegenseitig.	 3.0		58	26
20	Konflikte werden an der Schule aktiv angegangen.	 3.1		77	26
21	Die Lehrpersonen begegnen meiner Tochter/meinem Sohn mit Wertschätzung.	 3.4		88	26
22	Wir können den Lehrpersonen unserer Tochter/unserees Sohnes die Meinung sagen, ohne Nachteile zu befürchten.	 3.1		73	26
23	Die Schule unserer Tochter/unserees Sohnes ist ein freundlicher, einladender Ort.	 3.4		81	26
24	Wir sind mit der Schule zufrieden.	 3.2		77	26

Erläuterungen: "k.A." entspricht "keine Aussage möglich"; "n" entspricht der Anzahl ausgefüllter Fragebogen.

Evaluationsdatum: 05.03.-19.04.2012

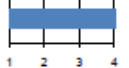
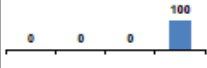
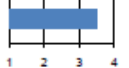
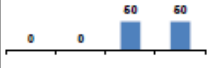
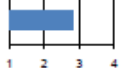
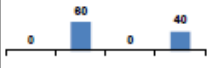
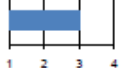
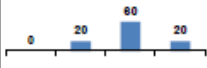
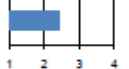
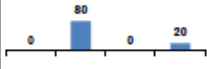

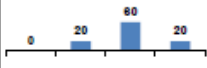

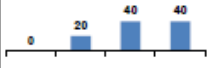
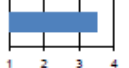
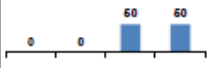
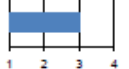
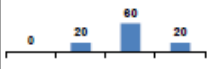
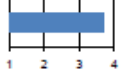
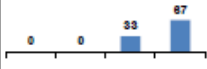
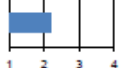
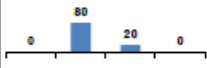
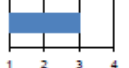
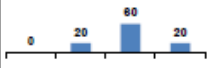
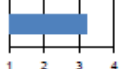
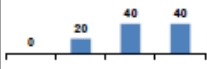
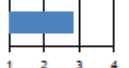
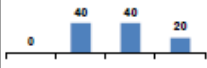
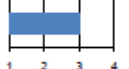
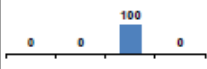
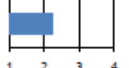
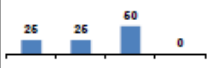
18.06.2012 / AG

Das Schul- und Kindergarteninspektorat dankt allen Eltern / Erziehungsberechtigten für die wertvolle Mitarbeit.

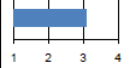
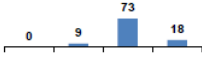
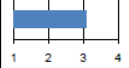
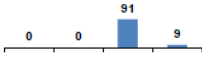
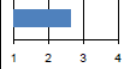
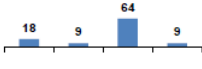
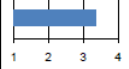
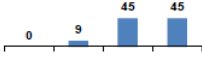
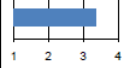
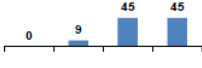
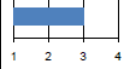
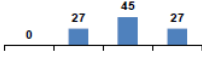
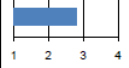
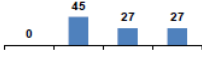
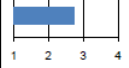
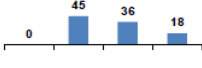
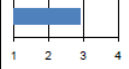
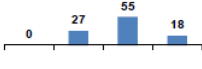
5.1.4 Retschertga da datas tar las personas d'instrucziun

Datenerhebung in den Pilotgemeinden "Integration" Davos / Thusis		Schule: Davos und Thusis			
Aussagenübersicht Lehrpersonen: AUSWERTUNG					
Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	Der Runde Tisch bewährt sich, um sonderpädagogische Massnahmen für eine Schülerin / einen Schüler vorzuschlagen.	3.0		81	81
2	Das Fachteam bewährt sich, um über sonderpädagogische Ressourcen zu entscheiden.	2.8		68	84
3	Die Anzahl Lektionen pro Klasse für die integrierte Förderung (PSU, IF, IF+) ist angemessen.	2.5		51	92
4	Die Zeitgefässe für Absprachen im Zusammenhang mit der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+) sind angemessen.	2.4		48	95
5	Die Weiterbildung an unserer Schule unterstützt mich bei der Umsetzung der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+).	2.1		28	95
6	Die Förderplanung für Kinder mit besonderen Bedürfnissen bewährt sich.	2.7		63	87
7	Regelklassenschüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	2.7		69	96
8	IF-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	2.7		72	88
9	IF+-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	2.8		73	86
10	ISS-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	3.0		82	61
11	Besonders begabte Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	2.1		29	94
12	Die Zusammenarbeit im Rahmen der Integration unterstützt mich in meiner Unterrichtstätigkeit.	2.9		74	94
13	Das Fachwissen der Lehrperson für Schulische Heilpädagogik und der Regelklassenlehrpersonen wird für den gemeinsamen Unterricht aktiv genutzt .	3.0		78	94
14	Mit der integrativen Förderung (PSU, IF, IF+) gelingt es uns eher, Verhaltensauffälligkeiten in einer Klasse präventiv zu begegnen.	2.4		49	88
15	Die integrative Förderung (PSU, IF, IF+) erweitert mein Handlungsrepertoire im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern.	2.5		48	88
16	Unser Integrationskonzept stellt mir im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern das notwendige Unterstützungsangebot zur Verfügung.	1.9		17	93

5.1.5 Retschertga da datas tar las direcziuns da scola

Datenerhebung in den Pilotgemeinden "Integration" Davos / Thusis		Schule: Davos und Thusis			
Aussagenübersicht Schulleitung: AUSWERTUNG					
Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	Der Runde Tisch bewährt sich, um sonderpädagogische Massnahmen für eine Schülerin / einen Schüler vorzuschlagen.	 4.0		100	4
2	Das Fachteam bewährt sich, um über sonderpädagogische Ressourcen zu entscheiden.	 3.5		100	4
3	Die Anzahl Lektionen pro Klasse für die integrierte Förderung (PSU, IF, IF+) ist angemessen.	 2.8		40	5
4	Die Zeitgefässe für Absprachen im Zusammenhang mit der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+) sind angemessen.	 3.0		80	5
5	Die Weiterbildung an unserer Schule unterstützt die Lehrpersonen bei der Umsetzung der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+).	 2.4		20	5
6	Die Förderplanung für Kinder mit besonderen Bedürfnissen bewährt sich.	 3.0		80	5
7	Regelklassenschüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	 3.2		80	5
8	IF-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	 3.5		100	4
9	IF+-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	 3.0		80	5
10	ISS-Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	 3.7		100	3
11	Besonders begabte Schüler/innen werden im Rahmen unseres Integrationskonzeptes angemessen gefördert.	 2.2		20	5
12	Die Zusammenarbeit im Rahmen der Integration unterstützt die Lehrpersonen in ihrer Unterrichtstätigkeit.	 3.0		80	5
13	Das Fachwissen der Lehrperson für Schulische Heilpädagogik und der Regelklassenlehrpersonen wird für den gemeinsamen Unterricht aktiv genutzt .	 3.2		80	5
14	Mit der integrativen Förderung (PSU, IF, IF+) gelingt es den Lehrpersonen eher, Verhaltensauffälligkeiten in den Klassen präventiv zu begegnen.	 2.8		60	5
15	Die integrative Förderung (PSU, IF, IF+) erweitert das Handlungsrepertoire der Lehrpersonen im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern.	 3.0		100	4
16	Unser Integrationskonzept stellt den Lehrpersonen im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern die notwendigen Strukturen zur Verfügung.	 2.3		50	4

5.1.6 Retschertga da datas tar las autoritads da scola

Datenerhebung in den Pilotgemeinden "Integration" Davos / Thuis		Schule: Davos und Thuis			
Aussagenübersicht Schulbehörden: AUSWERTUNG					
Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	% (+ / ++)	n
1	Das Fachteam bewährt sich, um über sonderpädagogische Ressourcen zu entscheiden.	 3.1		91	11
2	Die Anzahl Lektionen pro Klasse für die integrierte Förderung (PSU, IF, IF+) ist angemessen.	 3.1		100	11
3	Die Zeitgefässe für Absprachen im Zusammenhang mit der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+) sind angemessen.	 2.6		73	11
4	Die Weiterbildung an unserer Schule unterstützt die Lehrpersonen bei der Umsetzung der integrierten Förderung (PSU, IF, IF+).	 3.4		91	11
5	Die Zusammenarbeit im Rahmen der Integration unterstützt die Lehrpersonen in ihrer Unterrichtstätigkeit.	 3.4		91	11
6	Das Fachwissen der Lehrperson für Schulische Heilpädagogik und der Regelklassenlehrpersonen wird für den gemeinsamen Unterricht aktiv genutzt .	 3.0		73	11
7	Mit der integrativen Förderung (PSU, IF, IF+) gelingt es den Lehrpersonen eher, Verhaltensauffälligkeiten in einer Klasse präventiv zu begegnen.	 2.8		55	11
8	Die integrative Förderung (PSU, IF, IF+) erweitert das Handlungsrepertoire der Lehrpersonen im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern.	 2.7		55	11
9	Unser Integrationskonzept stellt den Lehrpersonen im Umgang mit verhaltensauffälligen Schülerinnen und Schülern die notwendigen Strukturen zur Verfügung.	 2.9		73	11

16.03.2012 / AS

5.1.7 Datas selecziunadas

Datenauswahl aus Schulbeurteilung und -förderung 2011-14 Aussagenübersicht: AUSWERTUNG		Schule: Davos und Thusis			
Nr.	Aussage	Mittelwert	Häufigkeitsverteilung in %	%(+ / ++)	n
1	<u>Schüler/innen</u> : Meine Lehrerin / mein Lehrer hilft mir, wenn ich etwas nicht verstehe.	3.5		91	1596
2	<u>Lehrpersonen</u> : Ich arbeite mit den Schülerinnen und Schülern gezielt an ihren Schwächen.	2.9		74	121
3	<u>Lehrpersonen</u> : Wir Lehrpersonen einer Klasse sprechen uns über die spezielle Förderung einzelner Schüler/innen ab.	3.3		84	122
4	<u>Lehrpersonen</u> : Wir Lehrpersonen einer Klasse tauschen Beobachtungen zu unseren Schülerinnen/Schülern regelmässig untereinander aus.	3.4		88	122
5	<u>Lehrpersonen</u> : Wir Lehrpersonen einer Klasse koordinieren die Unterrichtsthemen eines Schuljahres.	2.9		65	119
6	<u>Lehrpersonen</u> : Wir diskutieren im Schulteam gezielt pädagogische Themen.	2.3		39	122
7	<u>Schulleitung</u> : Die Lehrpersonen einer Klasse koordinieren die Unterrichtsthemen eines Schuljahres.	3.0		100	5
8	<u>Schulleitung</u> : Die Lehrpersonen einer Klasse tauschen regelmässig Beobachtungen zu ihren Schülerinnen und Schülern aus.	3.4		100	5
9	<u>Schulleitung</u> : Die Lehrpersonen einer Klasse sprechen sich über die spezielle Förderung einzelner Schüler/innen ab.	3.8		100	5
10	<u>Schulleitung</u> : Wir diskutieren im Schulteam gezielt pädagogische Themen.	2.2		20	5
11	<u>Schulleitung</u> : Die Lehrpersonen erleben die Zusammenarbeit als Unterstützung für ihren Unterricht.	3.0		80	5
12	<u>Eltern</u> : Die Elterngespräche sind für die Förderung unserer Tochter / unseres Sohnes hilfreich.	3.2		84	499
13	<u>Eltern</u> : Die Lehrpersonen bieten unserer Tochter / unserem Sohn bei Lernschwierigkeiten Hilfen an.	2.8		73	482

18.06.2014